

OCT. C. TĂSLĂVANU

HORA

OBUZELOR

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE C. SFETEA. — BUCUREȘTI.

OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU

HORA OBUZELOR

SCENE ȘI ICOANE DIN RĂȘBOIU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201101093

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI C. ȘEFTEA

1916

175407

Reproducerea oprită.

Toate drepturile rezervate.

Handwritten signature or mark, possibly reading 'C. D. 1941'.

Scenele și icoanele cuprinse în acest volum sunt de pe câmpul de luptă din Galiliția, unele trăite și observate de mine, altele auzite dela camarazi. Subiectele lor nu le-am inventat eu, ci realitatea, fiind toate fapte petrecute. Meritul meu se reduce la norocul de a fi scăpat teafăr din focul războiului și de a le fi povestit, sporind documentele pentru cunoașterea sufletului omenesc.

Le închin neutralității Regatului, care mi-a ocrotit pribegia și mi-a dat răgaz să le îmbrac într'o haină literară.

Iunie 1916.

AUTORUL.

HORA OBUZELOR

BCU Cluj / Central University Library Cluj

HORA OBUZELOR

Ajunsesem în regiunea carpatină a Galіției, aproape de târgul Baligrod, un însemnat punct strategic, pe care trebuia să-l apărăm de urgia năvalei rusești.

Ariergardele trupelor noastre se țineau încă pe țărmul Sanului. Noi, grosul armatei în retragere, departe de zona de foc, aveam vreme să ne căutăm un loc de odihnă. Norocul ne-a ajutat să nimerim în satul Serednie de pe valea Tarnava, un adăpost par'că anume lăsat de Dumnezeu pentru ocrotirea unei oștiri fugărite. Satul, împrejmuit de coline cu coaste piezișe, unele cu tihărâi și povârnișuri repezi, altele acoperite cu păduri bătrâne, eră o adevărată cetate, făcută de o mână mai iscusită ca a omului.

După săptămâni de hărțueli disperate, dădurăm și noi peste un colț blagoslovit, care ne îngăduia tihna unei nopți sub coperiș.

Batalionul nostru avea să cantoneze tocmai la marginea dinspre miazănoapte a satului. Pe un podiș se vedeau câteva case mari, cu pereții albi și cu ferestrele încadrate în chenare mierâi. În amurgul serii, ferestrele păreau niște ochi somnoroși, adumbriți de genele stufoase ale coperișelor de paie, — ochi cari ne clipeau prietinește și ne chemau.

Coloana batalionului, risipită în șireaguri lungi, târându-și șlepurile rămașilor în urmă, urcă greu poteca șerpuită spre gospodăriile de pe podiș. Soldații istoviți călcau rar, legănați de bucuriile odihnei ce-i așteptă.

Prin curți se iviră rutence rumene și voinice, bucuroase de oșteni pribegi. Gloțaii le mulțumiră și își împărțiră frățeste casele, șurile și șoproanele.

Ofițerii ne-am adunat la cârciuma unui evreu de treabă. Cele două fete mari și

maica lor Debora ne-au aşternut masa sub un nuc bătrân şi ne-au ospătat, din toată inima, cu tot ce aveau mai bun. Fetele ne-au împodobit şi cu gheorghine din grădiniţa lor sărutată de brumele toamnei. Vinul bun ne-au deschis ochii şi ne-au deslegat limbile. Frumuseţea surorilor şi minunatele privelişti ale împrejurimilor ne-au trezit în suflet dragostea de viaţă şi de artă.

De lângă gospodăria, o pădure deasă se întindea departe, până pe sub poalele stâncilor sure ale muntelui Zacuciuc. Pe sub podişul îmbrăcat în grădini de pomi curgă, sbătându-se în alvia-i de bolovani, râul Tarnava. Undele sprintene alergau spre Sanul înroşit de sânge, chioteau în cascade şi se opreau, clocotind în dansul vârtejurilor şi acoperindu-şi faţa cu horbote de spume albe, ca miresele la nuntă. Nunta morţii le aşteptă şi pe ele.

Dincolo de râu, pe celelalte coaste, se zăriau imăşe păscute, mirişti bătătorite şi ogoare secerate, păzite de clăi de secară, aliniat pe pari ascuţiţi, ca nişte

sentinele de câmp, încremenite cu baioneta pe armă.

Amurgul așterneă peste toate un văl cenușiu, străveziu, cu marginile vineții, aninate de crestele pădurilor și cu pânza vărgată de flori de lumină întârziată. Vălul înserării fâlfâiă în undulații ușoare pe deasupra satului, fâșiile de lumină, ce-l învrâstau, luceau în tremurări palide și dispăreau, încet-încet, ca niște amintiri senine.

Noaptea veni, coborându-se din desișul pădurilor și furișându-se pe văi. Bolta ceriului își aprinse candelile stelelor, iar prin curțile gospodăriilor boboteau vâlvătai de focuri, în jurul cărora mișunau siluete negre de soldați, potolindu-și foamea și pregătindu-și culcușurile de paie.

Noi, cei de sub nucul bătrân, începurăm să fredonăm crâmpoie de cântece. Damigeana de vin se golise și oboseala din trup eră învinsă de veselie. Pavel Grigoraș, tânărul și voinicul sublocotenent, începù un cântec bisericesc. Vocile porniră sfioase, în cor. Unele glasuri, înăs-

prite de praful drumurilor, tulburau melodia cu note false și răgușite. Pavel ne opri și alese pe cântăreți. Dădù drumul vocii lui de ténor, bătea tactul și corul se înșghebă din nou, puternic și armonios. Aria străbătea liniștea, o trezeă și o făcea să cânte și să suspine în ecouri după noi.

„Pădurile și văile din Serednie n'au mai auzit așa cântec“ — ne spuse Mariuca, duduia cea mai mică a evreiului, când ciocneam paharele, strigând: „trăiască viața!“ . Cât ținu corul, frumoasa fată nu se mișcă de lângă noi. Stătea răzimată de un pom și cu ochii țintă la Pavel, care bău paharul până în fund și zise ;

— Pentru d-ta, Mariuca, am cântat. Pentru d-ta și încă pentru cineva.

În templul naturii și în fața tinerei madone din neamul lui Isus, imnul eră o rugăciune cucernică, o închinare cântată frumuseții veșnice.

Se încinse cheful în lege, ca în vreme de răsboiu, când clipele de veselie sunt sărbători rare. Masa se umplù de sticle,

pecetluite cu ceară roșie la gură. Ni le dăruî, de bună voie, stăpânul cârciumei.

— Mai bine vi le dau d-voastră, decât să le las Muscașilor, — ne spuse bătrânul cu glas tremurat și cu un zâmbet amar pe buze.

— E vechiu și coșer, vin de Tokai, adaugă șoptind la ureche maiorului, care se grăbi să-i mulțumească, închinând pentru biruința armatei și a prietinelor ei.

Pavel Grigoraș se așternu pe cantece din gură și din fluer. Cheful se lungi până către miezul nopții, când ceata trudită începui să se rărească. Somnul și vinul alungă pe cei mai mulți în odaia așternută pentru noi, în salonul cârciumii.

Câțiva prietini ne-am hotărât să nu părăsim câmpul de luptă. Mai aveam destule muniții ca să ne luptăm cu dușmanul.

— Cine-i viteaz, moare pe locul de cinste! strigă Pavel, chemând ordonanțele să întindă un cort sub nucul bătrân. Fetele au adus pături și perini din casă, ajutând ordonanțelor să ne pregătească un

culcuș ca pentru niște eroi. Mariuca ne puse și o lumânare nouă în sfeșnic. Pavel o apucă de mijloc și ni-o arătă la zarea lumânări:

— Ui-te, mă, așa-i și Mărioara mea de acasă. Seamănă leit cu ea. Mi-am adus aminte de chipul ei și de aceea voiam să-mi petrec. Voiam...

Pavel se întunecă la față și se răzimă îndurerat cu coatele pe masă. Noi nu-l lăsarăm în pace, închinaram:

— Să-ți trăiască Mărioara și să trăiești și tu să o mai vezi.

Grigoraș bău paharul și-l aruncă.

— De acum nu mai beau. Nu mai pot.

Dar vă rog să mă ascultați. Vreau să mă spovedesc vouă, prietinelor mele de suferință. Simt că trebuie să-mi descarc durerea din suflet.

Pavel ne spuse povestea vieții lui. Băiat de țaran din părinți cu stare, a învățat la școală în Brașov, cu merinde de acasă, pe care i-o aducea maică-sa în fiecare Duminecă. Voiă să-l facă popă, ținea posturile și dădea slujbe, ca să-i lungească

Dumnezeu vieța până îl va auzi slujind în biserica din sat pe Pavel, care în vacanțe ținea strana, de par'că cântau îngerii din ceriu. Dar Dumnezeu a vrut altfel. La o alegere de deputat, jandarmii unguri au tras în alegători și au ucis pe soțul ei, care nu voia să țină cu stăpânirea. Fișpanul a căutat să-i mângâie văduvia. I-a luat băiatul, pe singurul băiat, și l-a trimis la școala de notari din Oșorhei și din Budapesta. Bătrâna a plâns mult, dar la urmă s'a împăcat, când l-a văzut întors notar într'un sat vecin. Cine poate călca peste voia lui Dumnezeu?! Pavel se ducea acasă în fiecare Duminică, să-i însenineze bătrânețele. Își găsisse și o mireasă, pe Mărioara, fata preotului din satul în care notărase și după postul St. Mării voiau să țină nunta. Răsboiul le-a stricat planurile.

Grigoraș scoase fotografia Mărioarei din buzunarul tunicii, apropiè lumânarea și oftă din greu. Sărută lung portretul, ca pentru despărțire, și își șterse ochii de lacrimi. Luă fluerul și începù să cânte doine de jale, în surdină. Melodiile stră-

băteau tăcerea nopții, ca tânguirea unei inimi îndrăgostite.

Cornul lunii strălucia deasupra unui vârful de munte. Părea o gură a morții. Búzele ei galbene aveau umbre de sarcasm pe la colțuri. Zâmbia cu milă de zădărnicia vieții omenești.

Ne-am culcat cu o adâncă tristețe în suflet. Par'că luasem parte la un priveghiul nu la un chef.

*

A doua zi era sfânta Duminecă. Pe vremea liturghiei am plecat să ocupăm culmile dealului Simanowa gora. În câteva ceasuri l-am întărit cu șanțuri. Le-am săpat, rânduri-rânduri, în formă de salbe și le-am împodobit pe de margini cu gii și cu crengi de jneapăn.

În fața noastră se deschidea un câmp, întretăiat de șerpuirile arginții ale râului Tarnava și îmbrățișat de două șiruri de muncel. Dincolo de râu se întindea o pădure cu frunze ruginii, care acoperea coastele dealului Gruozha, cu vârful de

stânci sure și prăpăstioase. Prin văgăunele și pe hățașurile lui se furișau spre noi oștirile rusești, cari izbutiseră să treacă Sanul. Le așteptam liniștiți, colindând cu gândul pe acasă.

Bolta albastră tremură în valurile senine, depărtându-se de țărâna pământului pustit de dușmănia dintre oameni. Tatăl din ceriuri se uită mahnit, cu ochiul lui de lumină, la rătăcirile astrului plin de păcate, pe cari nu le putu răscumpăra nici cu vieța fiului său din Nazaret.

Se uită mahnit, căci oamenii, creați spre fala și mândria lui, se lăsară ispitiți de diavolul, care-i îndemnă să-și dărâme lăcașurile de credință și să se ucidă între dânșii.

Privirea Creatorului, liniștită ca vecinicia, se întunecă uneori de nourași pribegi. Păreau răsăriți din conștiința lui, ca niște muștrări pentru multele greșuri ale operei lui din tinerețe. Nourașii treceau, clipele de tulburare dispăreau, soarele strălucia mai aprins. Tatăl vinovat revărsa lumină și căldură peste fața bietului pământ nenorocit.

Oștenii din tranșee, mângâiați de dragostea Tatălui prea milostiv, adormiră, visându-se în împărăția raiului, făgăduită credinței lor mult încercate. Numai sentinelele veghiau, cercetând depărtările și păzând sărbătoarea odihnei orânduite de însuș ziditorul lumii.

Soarele se coboră încet spre stâncile muntelui Gruozha. Deodată ca din bun senin, începură să bubue tunurile rusești, prevestind furtună.

Două granate sburară peste capetele noastre și explodară lângă rezervele ascunse în pădurea din dosul colinei.

— Sus, băieți, că vine nunta! s'auzi glasul puternic al căpitanului.

Soldații, lungiți pe spate, cu ranițele căpătâi, deschiseră ochii și orbiți de lumină își puseră palmele strașină, străbătând câmpul din față cu priviri deprinse să descopere dușmanul. Nu văzură nimic.

— Au fost niște nebuni de vătăjei, domnule căpitan. Nunta nu s'arată! — strigă Grigoraș de pe un parapet.

Soldații râdeau și glumeau, smâncinându-și

curelele ranitelor și îndreptându-și armele prin ferestruiele tranșeelor.

Tunurile rusești mai descarcară două obuze, cari își făcură cuiburi sub colină, înproșcându-ne cu bruji de țărână și svârlind pe Pavel în fundul tranșeului.

Dar sublocotenentul Pavel Grigoraș nu eră om, care să se sperie de un obuz. El, care comandă plutonul cel mai înaintat, știa ce răspundere are. Gemu, ținându-se de șale, trase o înjurătură și se ridică repede, cercetând cu deamăruntul terenul. Stătea neclintit la post, cu binoclul la ochi.

Artileria dușmană începui să tragă din șasesprezece guri de tun. Bătea coasta înpodobită de șanțurile cari ne adăposteau. Obuzele și șrapnelele vuiau, făcând un sgomot infernal. De după coastă răspundeau și bateriile noastre, barând marginea pădurii cu frunze ruginii.

Moartea rânji și se așternu pe ospăț. Trupuri omenesti, fărâmate în bucățele, sburau prin aer și răcnete de durere s'auziau prin toate șanțurile.

Un obuz nimeri lângă Grigoraș. Il saltă în aer pe un strat de pământ și-l izbi de o traversă a tranșeului. Căzu pe spate, acoperit de țărână, și rămase teapăn, ca trăznit. Doi soldați îl desgropară repede. Nu murise și nu era nici rănit. Il ametise presiunea aerului. Unul dintre soldați îi vărsă apă din ploscă pe fața palidă, iar celalt îl frecă voiniceste pe tâmple. Se trezi buimăcit, cu ochii injectați și rătăciți. Scui-pă noroiul ce-i umpluse gura, își scobi urechile cu degetele și se ridică, mai întâi pe o rână, apoi în genunchi.

— Maica voastră de muscali. Las' c'am să v'arăt eu cine-i Pavel Grigoraș, bombăni, căutându-se prin buzunare. Iși scoase fluerul și-l trecu după centuron.

Se întinse, clănțănind din dinți și se frecă vârtos cu palmele pe față.

— Dați-mi o pușcă, mă!

Soldatul vecin îi întinse arma. O luă, se răzima de traversă și goli vreo douăzeci de cartușe spre liniile rusești. Trăgea repede, scrâșnind din dinți și însoțind fiecare glonț de câte o: „Maica voastră...”

Căpitanul se strecură până în apropierea poziției lui și-i strigă :

— Ce-i Grigoraș ? Vezi că vine nunta.

Grigoraș nu-l auziă și nu vedeà nimic. Acum trăgeà cu arma îndreptată spre ceriu.

Dincolo de râu, Rușii înaintau linii după linii. Veniau încet, bălăbănindu-se. Liniile se mișcau ca niște șerpi uriași, tăvălindu-se de-a curmezișul.

Căpitanul comandă : „Foc de voie, repede. Zece sute. Incepeți !”

Armele trozniră din toate tranșeele cu furie. Au început să toace după ele și mitralierele, secerând infanteria rusească.

Focul artileriei dușmane se înteeți. Proiectilele cădeau grindină. Huià ceriul și se cutremurà pământul de chiotul armelor.

Când erà focul mai năpraznic, Grigoraș își aruncă arma, sări pe traversă și strigă :

— Hai la horă, Mărioară !

Apoi se repezi pe coastă la deal și se

opri pe muchea colinei. Duse fluerul la gură, începù să cânte și să joace.

Ne uitarăm încremenți la el. Vuietul erà așa de puternic, încât abia se auziau țivliturile mai repezite ale fluerului.

— A înebunit Grigoraș, șoptiră soldații, făcându-și cruce.

Căpitanul îl chemă pe nume :

— Grigoraș, ce faci Grigoraș ?

Strigătul străbătù plin de durere prin urletul luptei. Dar bietul Pavel n'auzeà și nu înțelegeà glasul de prietin. Cu ochii bulbucăți suflà mereu, își cântà doina nebuniei și, cu capul într'o parte, se învârteà și sărea când într'un picior, când în celălalt, frământându-se în danțul morții.

Infanteria rusească ocupă țârmul râului și ne răspunse. Tunurile bubuiau înfri-coșat și tot mai des. Gurile lor de fiare răgușite mugeau într'una, de departe și ne potopeau coasta cu ghiulele.

Obuzele ridicau stâlpi de pământ la înălțimi de zeci de metri. Bolovanii și brujii, răscoliți de mânia lor, ne umplură tranșeele.

Exploziile obuzelor ni se păreau niște uriași, cari, în tactul mitralierelor și în huetul de cobză al armelor, au încins o horă în jurul nostru. Pe deasupra stâlpilor de țărână, înieptați de tropotul lor, plesneau, țiuind, șrapnelele nervoase, ca niște fete cu broboade albe de fum în creștet și cu poalele de plumb. Se învârteau și ele în hora obuzelor.

Grigoroș cântă mereu. Fluierul lui țipă în triluri disordonate. Le cântă de joc obuzelor și el piticul sărea în mijlocul uriașilor.

O grindină de proiectile îl învăluie. dispărură într'un ciclon de țărână... Am zărit, sburând prin aer, un cap omenesc, un mototol de carne cu aripi de flenduri...

Urieșii îl înălțară în slavă, chiuind...și ne stropiră tranșeele cu sânge din trupul lui tânăr.

Jocul lui Grigoraș în hora obuzelor ținu câteva clipe, cari atunci ni s'au părut vecinicii.

*

Soarele, ochiul Tatălui ceresc, scăpătă însângerat de durere după vârful stânci-

lor. Imbrăcă ținutul într'o purpură de lumină și apuse trist, rușinat și învins. Această zi de Duminică i-a fost furată de diavolul.

Noaptea, cu umbrele ei, a încheiat lupta. Am plătit scump biruința câștigată.

Din batalion am scăpat teferi abia jumătate. Printre cei pierduți eră și scumpul nostru Grigoraș, pe care l-am plâns ca pe un frate.

În zori: zilei i-am căutat trupul. I-am găsit numai capul și fluierul.

Le-am îngropat în dosul colinei, sub un stejar. Am zis un „Tatăl nostru“ și, lângă movila de țărână, i-am pus o cruce, pe care am scris :

SUBLOCOTENENTUL PAVEL GRIGORAȘ

DIN ȚARA FĂGĂRAȘULUI,

A MURIT CÂNTÂND DIN FLUER,

ÎN HORA OBUZELOR,

LA SFÂRȘITUL LUI OCTOMVRIE 1914.

ODIHNEASCĂ ÎN PACE!

Tovorașii de luptă

SORA DE CARITATE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SORA DE CARITATE

AMINTIRI

Am părăsit câmpul de luptă cu mâinile și cu picioarele înghețate, secătuit de puteri, zdrențos și murdar. Noroaiele Galiției și sudorile morții și-au întipărit adânc amintirile hâdoase pe trupul meu chinuit de calvarul răsboiului. Barba albă, aspră și încurcată, crescută în voie pe pielea cărămizie, ochii tulburi de neodihnă, rotindu-se speriați în fundul orbitelor,—îmi dădeau înfațișarea unei stafii scăpate din torturile iadului.

Din linia de tranșee, am ieșit târându-mă, pe brânci, prin cele hârtoape, dosându-mă pe după copaci și strecurându-mă printre casele dărâmate de ghiulele rușești ale satului Havai, de sub poalele

Carpaților. Vieața îmi părea acum așa de scumpă! Poate fiindcă se redusese la ultimele licăriri, din cari nădăjduia să renască, nouă și puternică, purificată prin suferință.

La marginea satului, doi soldați m'au urcat pe cal și, ocrotit de ceața dimineții, am fost dus la ambulanță. Doctorii s'au uitat lung și ciudat la mine. Au șoptit între ei și, fără să mă caute, au dat ordin soldaților să-mi facă rost de o căruță dela trenul regimentului nostru, iar mie mi-au spus că trebuie să ajung cât mai curând într'un spital.

M'am dus la tabăra căruțelor, cari alcătuiau trenul regimentului nostru zdrobit și redus la jumătate de batalion. Comandantul trenului, un bun prieten, știam că nu mă va lăsa să mor printre tăuți.

Par'că văd și acum tabăra căruțelor. La capul satului Bukotz, pe-un câmp de lângă drum, poposeau înghesuite una într'alta vreo zece trăsură. Cele mai multe erau hodorogite, cu osiile rupte, înfășurate în funii și în lanțuri, cu spițele ro-

ților strâmbe și sărite și cu oiștile improvizate din pari. Retragerea le stâlcise și pe ele cumplit. Căii flocoși, posomorâți, acoperiți cu flenduri de pături pe sub hamuri, ronțăiau somnoroși, cu ochii pe jumătate închiși și ulduroși. Iși vâreau botul în grămăgioarele umede de fân îndoit cu paie, mestecau leneș și înghițeau în silă. În răstimpuri, fălcile oboseite se opreau ostenite, firele de paie îmbălate spânzurau dintre dinții rânjiți, iar buza de jos le atârna mâhnită, gata de plâns. Bietele animale se săturaseră și ele de viața chinuită a răsboiului.

Printre căruțe forfoteau soldați, îmbrăcați cu țundre, cu cojoace, învăliți în țoale, făcute sarici, pe cap purtau căciuli mițoase, și cisme tăpălăgoase, rupte, în picioare. Rar, care mai aveă câte o rămășiță de zdreanță militară pe el. Numărau pâini, cutii de conserve și împărțeau crihanele de slănini în porții; toate pentru nenorociții lor tovarăși din front.

Alături fumegau trei bucătării de companie, crăpate și cărpite ca vai de ele.

Unii dintre bucătari suflau în focurile momentite de sub cazane, suflau și înjurau, ștergându-și ochii orbiți de fum și de spuză, alții, cu mânecile rășfrânte, rădeau, cu dunga cuțitului, murdăria și sângele închegat de pe câte o pulpă sau spată de bou, le aruncau într'o căldare cu apă caldă, de culoarea leșiei, chipului să le spele. Pe urmă își înfingeau degetele soioase într'un mușchiu din căldare, scuturau bucățile de carne și, înieptându-le prin aier, le izbeau de mescioara plină cu resturi sleite, întărită de dunga bucătăriei, le dumeau și le aruncau în cazane, pentru gulaș. Se grăbiau, căci cei din linia de foc nu mâncaseră ciorbă caldă de trei zile.

Lângă căruțe, pâlpăiau câteva focuri. În jurul lor se văietau și se încălzeau bolnavii trimiși de doctori să se odihnească și să se vindece la tren. Un țigan urât stătea ghemuit lângă niște tăciuni stinși, clănțanind din dinți și tremurând din toate încheieturile. Se scância și se jeluia cărbunilor, căci altcineva nu-l ascultă. La alt foc, se desculțase un soldat. Își tăiasc

cu briceagul bocanciul și acum se trudea să-și desprindă obiala lipită de rană. Piciorul umflat și numai carne vie sângeră, iar nenorocitul scrâșnea și scuipea de durere, coborând din ceriu pe toți sfinții pravoslavnici.

În jurul taberii de căruțe schiopătă o sentinelă, cu arma pe umăr și cu baioneta ruginită în vârful țevii înfundate cu țărână. Tot la doi pași se oprea, își ridică piciorul dospit de reumatisme și se schimonosea ca un ieșit din minți. Când ajungea la bucatării se oprea, își încălzea mâinile la aburii căldărilor și își netezea piciorul. Din fața lui năpădită de peri sburliți și din trupul lui supt de suferințe, abia mai puteai ghici figura senină și vioae a voinicului învățător Țurănu din țara Oltului. Ajunsesese o caricatură a celui ce a fost odată.

De sus, din norii de plumb, cerneă, ca prin sită deasă, o bură mărunță și rece. Pe întreaga vale Hoceana pluteau pâlcuri somnoroase de ceață. O lumină slabă, de jale, se așterneă peste sat și peste

suflete. Un șir de plopi înalți, de-alungul drumului, clătinau domol din creste, legănându-și trupurile svelte când într'o parte când într'alta. Ramurile lor uscate și înlăcrimate boceau priveleştea atât de tristă a taberii, pe care o părăseam.

*

Prietenul îmi dădù cea mai bună căruță și un vizitiu de nădejde.

Impachetat în paie și acoperit cu pături, după prânz, eram gata de plecare. Soldații delă tren mă înconjuraseră. Se răzimbau sfioși de loitrele căruții, îndesau paietele pe lângă așternut, îndreptau câte un colț de pătură; își făceau de lucru ca să-mi poată spune o vorbă. Cu vocea tremurată mă rugau să duc vești celor de acasă. Pe Ion, ordonanța mea, l-au captușit cu scrisori și cu adrese. Omul, ne mai având unde să le vâre, își umplu sânul cu ele. „Mai țin de cald, domnule locotenent,” îmi spuneă râzând, fericit că se întoarce în Ardeal.

Când s'a urnit căruța, vizitiul își repezi

o cruce, Ion strânse mâinile prietenilor necăjiți, iar eu îmi întorsei capul spre grupul de soldați, le făcui un semn de adio de sub pături și le zisei cu glas stins : „Rămâneți sub paza Domnului, dragii mei!“ În urma mea auzii suspinuri de glasuri : „Să nu ne uitați!“ Mă podidiseră lacrămile și simțeam că și ochii ce ne petreceau plângeau de durere. Despărțirile pe câmpul de luptă sunt așa de triste și așa de duioase, căci de multeori sunt pentru vecinicie.

Icoana taberei, rămasă în urmă, mi se întipări adânc în amintire. O vedeam în colorile ei posomorâte, șterse, cum numai suferința le poate zugrăvi. Mă urmărea. În durăitul căruții, mă gândeam la soarta tovarășilor din tabără și la jalea vetrelor lor din Ardeal. Mintea mea obosită colindă, greoaie, pe drumurile dintre cele două nenorociri.

Dela o vreme oboseala și durerea au început să mă toropească, încet, treptat. Simțeam cum îmi înțepenește trupul, mai întâi din mădulare, apoi, rând pe rând, din înche-

ieturi și din șira spinării, prin care îmi treceau furnicări de gheață. Peste creeri mi se așterneă o întunecime sură și grea. ca un plumb.

Uneori trăsăream. Imi deschideam ochii, surprinzând fugare licăriri de conștiință, — pasări ce băteau o clipă din aripi, încercând să se înalțe biruitoare, dar cădeau neputincioase, dobărâte de somn. Am adormit legănat de visurile senine ale întoarcerii acasă.

M'am pomenit o singură dată, pela miezu nopții. Căruța se oprișe dinaintea unei cârciumi. Ion își desbrăcase mantaua și o aruncase peste mine, iar el, tremurând de frig, veghiă la căpătâiul meu și cetea „Visul Maicii Preceste“ la un muc de lămânare. Sutlet de țăran credincios, care mulțumeă lui Dumnezeu și mie că a scăpat de moarte

Cum mă simți că sunt treaz, închise cărțulia, ridică lumânarea ocrotită de căușul palmei lui de plugar și mă întrebă, dacă vreau ceva.

— Dă-mi o țigare, Ioane.

Mi-o dete, aprinzându-o cu flacăra

lumânării, O fumai fără să mă mișc, fără să îndrăznesc să-mi tulbur durerile, cari adormiseră și ele în căldura culcușului de paie. O reverie cu umbre de misteruri. mă purtă pe alte tărâmurii și-mi arată porțile odihnei de veci. Noaptea întunecoasă, cu ochiuri rare de stele, mi se părea înșuș povestea vieții mele, predestinată morții.

Vieța nu se dădea ușor învinsă. Un instinct bun mă povățuia s'ajung cât mai curând la spital.

— Să plecăm, Ioane, că n'aș vrea să mă îngropi pe aici, — zisei c'un glas strein, care mă sperie și mă convinse că zilele mele sunt numărate ca și ale mucului de lămânare dintre degetele ordonanței.

— Indată! — mă încredință Ion, alergând după vizitiu, care se împrietenise cu o ruteancă pribeagă și se cinstea cu ea în crâșmă. Vieța îi și încurcase în mrejele dragostii.

Ne pregăteam de plecare. Am aprins a doua țigare. Voiam să-mi mai risipesc norii din suflet. Ce binecuvântată buruiană

e tutunul în asemenea situații! Te face să uieți și să-ți adormi conștiința. Căldura fumului se revărsă, ca un fluid narcotic, prin toate fibrele. Il simțeam cum se destilează în plămâni, cum se preface în vapori de morfină și se strecoară în unde leneșe prin sânge. Inima începù să-mi svâcnească pripită, cu sincope, îmbătată de otrava pe care o înghițeam cu nesățiu. O pânză de ceață se desprindea, subțire și moale, din șira spinării, se ridică mai deasă spre creștet și mi se revărsă peste frunte, în fluturări mângâitoare. Ușor mi-am închis ploapele și ochii mi se roteau încet spre odihnă. În ultimile clipiri, prin perdeaua genelor, zării căderea unei stele de pe bolta sumbră. Fulgerul de lumină ce o petrecù la moarte îmi încheieă amintirile din noaptea aceea.

*

Nu mai știu când am plecat, ce drumuri am străbătut și cum am sosit în Eperieș, vestitul orașel din nordul Ungariei. Un somn greu, de moarte, mă ferì de chinurile călătoriei.

M'am pomenit în gară. Doi sanitari desfăceau păturile de pe mine, iar o soră de caritate, aplecată peste fața mea suptă, îmi ținea un mototol de vată sub nas.

Am deschis ochii mari, speriați, și m'am uitat lung împrejur. Credeam că un vis înșelător mă mângâie cu viziuni făurite de închipuirea mea bolnavă. Zării pe Ion plângând cu suspine la picioarele mele. Sărmanul tovarăș mă boceà. Strigai cât putui mai tare:

— Ce-i, Ioane?

Voiam să mă încredinez că nu visez, că sunt treaz și că locomotiva ce răsufală alături, ca un monstru, e o realitate.

Ion, într'o isbucnire de bucurie, sări pe mine, mă scutură de umere și răcnì cu vocea răgușită de plâns:

— Am ajuns la tren. Am ajuns. Vai scoală-te, domnule locotenent!

Nu visam. Incercai să mă mișc, dar nu izbutii. Ion voi să m'ajute. Mă desgropă dintre paie și mă sprijini de ceafă. Făcui o sfortăre să mă ridic, dar junghiurile,

ce-mi săgetară crucea spinării și spetele, mă țintuiră locului.

— Hai, duceți-mă voi, că nu pot, — le poruncii, desnădăjdut, sanitarilor

Sora de caritate se uită cu un zâmbet de bunătate și de milă la mine. O fixai lung ca pe o arătare. Eră un înger trimis de Dumnezeu în calea mea, un serafim bălăiu, pogorât din ceriu spre a propăvădui pe pământ iubirea și frumusețea femeii. Plecă, poate speriată de privirile mele sălbătice. Îi urmării pașii mărunți, colțurile albe ale șortului, ce-i fluturau ca două aripioare, și mlădierea trupului tânăr, îmbrăcat într'o haină mohorâtă, ca și vieața ei închinată suferinței omenesti.

Sanitarii m'au dus pe targă în sala de pansare. Un doctor m'a întrebat ce am pățit și ce mă doare.

-- N'am nimic. Am înghețat în luptele din Carpați și aș vrea să fiu îngropat în cimitirul de lângă dumbrava Sibiului. Să mă trimiteți acasă cu cel mai apropiat tren.

Ce erau să-mi facă? M'au așezat lângă

sobă, iar sora Adela mi-a adus un ceai și-mi dăruî un pumn de țigări umplute de ea. M'am uitat la ea cum ciripește, cum mă mângâie și mă îngrijește. Fără să-mi dau seama ce fac, i-am luat mâna și i-am dus-o la buze. I am sărutat degetele lungi și suptiri cu patimă cu recunoștință și cu admirație. Atingerea peliței catifelate mă înfioră și mă făcù să uit în ce hal mă găseam. Șoptii încet, cași când i-ași fi făcut o mărturisire:

— Cât ești de frumoasă și de bună, soră Adela!

M'a înțeleș. Simțea fericirea, dragostea de vieață ce se trezeà din ruinele sufletului meu. Se apropiè de mine și, cu un glas dulce, fermecător, de inger de pază, îmi spuse:

— Bine c'ai scăpat, las că iar te faci voinic.

Vorbele acestea rostite de gura ei, întovărășite de priviri calde, mângâietoare, mă înviorară. Din ființa ei se revărsau raze de lumină, de tinerețe, cari mă vindecau ca prin minune. Cu fața albă, încadrată

în bucle aurii, strânse într'o scufiță scrobită, cu ochii albaștri ca două viorele înrouate și cu fruntea aceea de marmură gânditoare—îmi părea o madonă făcătoare de minuni. Mă uitam la ea cu evlavie ca la o icoană dintr'un templu.

Trebuia să mai aștept ceasuri întregi până la plecarea trenului. Așteptarea îmi învia sufletul. Din adâncurile lui răsăreau vibrații de energii proaspete, cari mă întorceau din drumul morții. Mă renașteam în apropierea acestei femei, zămislite într'o clipă de inspirație artistică a creațiunii. În sora Adela vedeam femeia ideală, care și-a jertfit frumusețea trupului pe altarul iubirii de-apropelui. Vedeam o suprafemeie, o adevărată mireasă a dragostii propovăduite de cel ce-a murit pe cruce pentru credința în iubire.

După un ceas, isbutii să mă ridic de pe targă și să mă așez pe un scaun. Sora Adela veni să mă sprijinească. I-am atins soldul și simții că un fior îmi răscolește demonii patimilor. Li mulțumii, înbrățiși-

nd-o cu priviri vinovate. Curăţenia ei mă pedepsi pentru îndrăzneala păcatului. Cum mă uitam, furat de ispite, în ochii ei senini, mi se păru că în oglinda lor îmi zăresc chipul urât şi murdar. Mă vedeam scârbos şi respingător, un cadavru viu. Mi-am plecat ochii ruşinat, şi, acoperindu-mi faţa cu palmele, îngânai încurcat:

— Iartă-mă!

Ea mă mângâie şi-mi zise cu bunătate:

— Pe câmpul de luptă se curăţă numai sufletul.

Vorbele ei mă dureau, îmi biciuiau conştiinţa, căci îmi ştiam şi sufletul pătat de dorinţi josnice. Mă simţiam aşa de umilit şi aşa de ticălos, încât n'am mai avut curajul să o privesc.

Am aflat de la un doctor că într'o baracă de alături mă pot spăla. Am chemat ordonanţa şi, adunându-mi toate puterile, am reuşit să mă târăsc până la un magazin al gării, acum prefăcut în restaurant şi toaletă.

În baracă, în jurul unei mese încărcate cu mâncări și cu băuturi, găsi un grup de ofițeri bolnavi, cari așteptau și ei plecarea trenului. Erau serviți de două doamne dela crucea roșie, cari mă întâmpinară cu prietenie, cu milă și cu un pahar de vin roșu încălzit. Dădui din cap cam ursuz și primii paharul oferit, așezându-mă la un colț de masă. Camarazii mă primiră cu glume și cu farfurii pline de bunătăți. Doamnele se învârteau în jurul nostru amabile și grațioase.

Una dintre ele era o sfârlează veselă, mărunțică și numai gură. Cochetăria altruismului o încălțase cu cismulițe galbene, îi înfășurase capul într'un văl alb, legat la ceafă cu o agrafă bătută în pietre scumpe și-i strânsese mijlocelul într'un șortuleț cu margini dantelate și scurt ca să se vadă turieci ce-i ascundeau pudoarea pulpelor. De gât avea atârnată o salbă de perle, cari îi așezau pe sânii plini o cruce neagră de fildes. Era și ea blondă, ca Adela. În tinerețe trebuie să fi fost frumoasă. Acum păcatele de aristo.

crată, căci ofițerii îi ziceau baronesă, îi desemnaseră pe sub ochi cearcăne negre și cute pe la colțurile gurii. Aceste urme ale desfrâului o trădau, dar nu-i stânjâneau cochetația. Sângele îi clocotea încă rubiniu pe sub pelița fină și-o îndemnă să cerceteze cu priviri ispititoare ceata de ofițeri.

Cealaltă doamnă purta o haină de mătăasă neagră. Fața brună, încadrată în bucle castanii, linse pe tâmpile, cucernicia și seriozitatea îi dădeau înfățișarea unei călugărițe. Ne căină într'una și ne îmbiă să ne ospătăm. Nu înțelegeam de ce-i așa de sfântă și de milostivă.

Intră un colonel de vânători tirolezi, voinic, cu chipiul pe ceafă și cu obrajii bronzăți de soare. Bătù din pintoni, se închină în fața cucoanelor și le sărută mâinile, zicând: „Ah, ce mironosițe, bine că n'am murit.“ Se așeză în fruntea mesei și începù să glumească. Scăpără de umor nemțesc. Ceata se înveseli și răsună baraca de hohote.

Văzui o minune. A răs și doamna în

haine cernite. Cum și-a arătat dinții peteciți cu aur, ochiul stâng i se făcù mititel, iar cel drept se bulbucă de veselie, străluci straniu și ironic. Intreaga față a doamnei râdea în acest ochiu, care se pare că trăia numai pentru clipele de veselie. Căută să-și stăpânească râsul. Când se făcea serioasă, ochiul vesel se întorcea, trist și melancolic în orbită, iar celalt se deschidea somnoros și umed. Gluma naturii m'a făcut să înțeleg cucernicia la care era condamnată călugărița noastră.

Ce contrast între doamnele dela crucea roșie și sora Adela. Obosite și răvășite de viață ele căutau în altruism o variație, o distracție nouă, de care desigur se vor plictisi curând. Vor uita pe eroii câmpurilor de luptă și nu se vor gândi decât la urâtul din sufletul lor pustiu.

Sora Adela îmi părea o sfântă, un simbol al dumnezeirii pe pământ.

Am intrat în toaletă, să mă renasc și trupește.

Ras și primenit mă întorceam în sala de pansare. Demonii din suflet se ascuseseră, dar nu se dădeau biruiți. Se iveau sfioși și mă tulburau cu dorinți nouă. Țineam să plac sorei Adela, să-i fac impresie, să simt că nu se uită la mine numai cu milă, ci că mă privește cu o simpatie pornită din inimă. Instinctul iubirii de viață mă ademenea și mă îmbărbăta cu iluzii de cucerire.

În lipsa mea, ajunsese în gară un convoiu de trăsură de ambulanță. Peronul era ticsit de târgi. De sub pături se iveau fețe ofilite și capete bandajate. Unii răniți gemeau înăbușit și se văietau prelung. Lumina palidă a amurgului aruncă mănunchiuri de raze peste așternuturile albe, prefăcându-le în sicrie ale suferinței omenești.

Am intrat la locul meu, lângă sobă. Sanitarii aduceau răniții în sală, ca să li se primenească pansamentele. Sora Adela desfăcea bandajele, iar doctorii le curățau și le legau rănilor. Am fost martor la cele mai sfâșietoare și cumplite scene.

Un fecior tânăr, împuşcat prin plămâni, stătea cu pleoapele închise și șueră de durere. Când i s'a atins bandajul, își încreți fruntea, scrâșni și gemu ca înjunghiat. Se cutremură din întreg trupul și se prinse cu mâinile de pătura așternutului, pe care o mototolea furios între degete. Deschise niște ochi mari, încruntați, firoși și cu luciri tăioase. Ii rotî împrejur cu dușmănie și-i oprî pe chipul Adelei. Clipi de câteva ori, ca și când ar fi vrut să alunge o nălucă, apoi se uită mirat și lung la ea. Mușchii i se discordară, fața i se însenină și se lăsă ca un copil în mâinile zânei ce-l îngrijea. Iși uitase de durere. Când fú pornit, spre tren, dela ușă își întoarce capul să o mai vadă odată. In privirile lui se citea o admirație cuvioasă.

Un alt soldat cu fața stricată de vărsat, bărbos și șasiu avea șoldul rupt de un obuz. Se văietă îngrozitor. Sora îi tăie bandajul cu foarfecele, vorbindu-i blând. O încleștă cu o privire încrucișată, închise

ochii și începù să scâncească, stergându-și lacrămile cu o batistă murdară.

Răniții cari au trecut prin sală, aduceau, pe rând, câte un omagiu frumuseții întrupată în Adela. Prezența ei în acest loc de chinuri erà cea mai mare binefacere și mângâiere pentru nenorociții ostași.

*

Sosì o trăsură de ambulanță cu doi ofițeri greu răniți. Tărgile au fost aduse în sală. Intr'una înțepenise un cazac voinic, cu ochii căscați, cu fața de ceară și cu capul înfașurat în bandaje pătate de sânge. Murise pe drum.

Adela se uită îndurerată la el, își facù o cruce și se apropiè cu sfială de a doua targă. Ridică încet cearșaful de pe fața rănitului. I se ivi fruntea. Mâna sorei tremurà. Noi o urmăream cu o presimțire rea: „se va fi prăpădit și ăsta !“

Imi treceau prin minte primejdiile rășboiului, tabăra tristă, drumul până la Eperieș și par'că toate se întunecau, se atenuau în fața suferințelor văzute în a-

cest loc luminat de chipul de madonă al femeii închinată durerii.

Deodată Adela îngălbeni, scoase un țipăt și căzî în genuchi lângă targă.

Rănitul dormea. Era un căpitan de draconi.

Sora se tânguia: „Doamne, Dumnezeul meu!“ îngropându și obrajii în palme și aplecându-se pe pieptul căpitanului. Plângea cu hohote.

Rănitul se mișcă, își deschise ochii și-i plimbă oșoși și rătăciți prin odaie. Adela, ca eșită din minți, se aruncă după o sticlă cu eter, i-o ținu sub nări, îl frecă pe tâmple și-l chemă pe nume:

— Trezește-te, Hermann! Trezește-te, pentru Dumnezeu! Sunt eu, sora Adela!

Căpitanul o privi lung, bolborosi cuvinte neînțelese, o trase spre dânsul și o sărută pe frunte.

Cei din sală încremenirăm. Doctorii se mirau mai mult, căci cunoșteau sufletul neprihănit al Adelei. Ne-am ridicat în picioare, ne-am scos chipiele, uitându-ne nedumeriți și emoționați la întâlnirea a-

cestor două suflete ce se doreau, cine știe de când.... Cazacul de pe targă stătea și el mut, cu ochii ațintiți în tavan, par'că ar fi rostit o rugăciune, mulțumind lui Dumnezeu că a scăpat vieța dușmanului de-alături.

La plecarea trenului, am văzut pe Adela la căpătâiul căpitanului într'un compartiment spațios. Eră îmbujorată la față, veselă și fericită.

N'am putut să aflu taina legăturii dintre aceste două inimi. Dar frumusețea unei femei, ca a sorei de caritate Adela, trebuie să aibă un altar de iubire pe pământ. Un altar sfânt, la care să se închine o inimă de bărbăt....

VEDETA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VEDETA.

Rușii părăsiseră' coastele și trecătorile Carpaților, retrăgându-se până în mijlocul Galiției. In regiunea orașului Sambor, pe înălțimile și pe sub poalele muntelui Lysa-Gora i-am ajuns. Ne așteptau. Dela primele atacuri am fost respinși și siliți să ne îngropăm în pământ, în fața lor.

Am stat mai bine de trei săptămâni, uitându-ne unii la alții și pândindu-ne de după coama șanțurilor.

Batalionul nostru nimeri pe un clin de deal, în apropierea unui sat. Conformația terenului ne apropiase liniile la cinci sute de metri, distanță la care se zăresc și rosetele chipielor.

O gărlă somnoroasă dela marginea sa-

tului, acoperită de tufe și de câteva sălcii pletoase, ne încurcă vederea și ne tulbură siguranța. Ca să ne ferim de o surprindere, trebuia să o păzim ziua și noaptea. Ziua mergea ușor paza, căci de pe coastă puteam număra și frunzele tufelor. Dar noaptea? N'aveam încătrău, trebuia să ne furișăm pe o dâlmă ce-și scotea pieptul străpuns de trunchiul unui brad tocmai în dreptul gârlei. Serviciul vedetelor era și greu și primejdios. De aceea botezasem dâlma „sghiabul morții.”

Rușii, mai norocoși, se puteau ascunde într'o casă părăsită, cu pereții năruiți și cu coperișul prăvălit pe ceafă.

Vedetele potriynice vegheau, noapte de noapte, la două-trei sute de pași una de alta, despărțite de grădina și de gardurile gospodăriei pustii.

Datoria vedetelor, pe lângă cea de a trage cu urechia și de a fi cu ochii'n patru, mai era să se întoarcă și cu cel puțin o traistă de cartofi, cari se puteau fură din grădina gospodăriei. Vai de coastele celor ce veniau cu traista goa-

lă. Soldații îi stâlceau în ghionturi și le aduceau aminte de Dumnezeu și de toți sfinții din ceriu.

Intr'o noapte au ajuns de rând doi soldați din acelaș sat: Florea Ardeleanu și Hans Kraft, un român și un sas, cari se ciorovăiau într'una și pe câmpul de luptă. Vecini cu gospodăriile acasă și cot la cot, în grupa aceluiăș pluton, aveau multe de împărțit și de limpezit între dânșii.

Sasul, înalt și desirat, era numai fier. Se uită încruntat, cu o răutăte stăpânită, iar când scotea o vorbă, i se strâmbă gura, ca de mere pădurețe. Jupânul de acasă, cu steaua lui de *gefreiter*, sâcăia mereu pe soldați, nu-i slăbea cu observațiile și cu poruncile și-i pâră pentru toate fleacurile.

Florea, un român voinic și de cei ce vând șapte sași, râdea de el și-i scotea sufletul cu batjocurile și cu păcălelile.

- Ei, Hans, vezi să nu te iee și pe tine rușii la noapte, zise Florea, trăgând

cu ochiul celorlalți, când se pregăteau de plecare.

Se întâmplase că soldații, cari s'au dus să sape cartofi au fost surprinși de patru-lele rusești și făcuți prizonieri. În două rânduri, la schimb, fù găsit un singur soldat lângă tulpina bradului de pe „sghiabul morții.“ S'a nimerit ca cei prinși, să fie amândoi sași.

— Nu mi-ar părea rău să mă întorc singur, aș dà o slujbă la popa românesc, răspunse Hans răutăcios.

— Da, după traista de cartofi ți-ar părea?

— Tu n'ai să'ndrăznești să te apropii de cuiburi, mă, că ești viteaz de-ai lui taie fugă, ca tot neamul tău, îl înjură sasul.

— Ați auzit? Să-mi fiți martori, zise Florea liniștit soldaților, cari râdeau, ascultându-i cum se hârăie din vorbe.

Plecară la miezul nopții.

— De-o fi să vă încăierăți, chiemați-ne și pe noi, le strigară tovarășii din fundul tranșeelor.

Sasul porni înainte și Florea după el.

Se coborâra, adăpostiți de-o surpătură, pe marginea gârlei și se furișară, tiptil-tiptil, printre tufe, până sub sghiab. Hans se opri și, întorcându-se cătră Florea, îi șopti la ureche :

-- Auzi ceva ?

— Par'c'aș auzi.

— Ce ?

— Or fi rușii. Poate vreau să ne atace.

— Oare ?

— Nu știi ce-ai dracului sunt. Vin târâș ea șerpilor și numai te pomenesti că-ți vâră baioneta 'n piept.

— Apoi vedeta ?

— I-or fi prins. Cine știe ?

— Hm

Hans ascultă. Frunzele foșneau și în besna întunerecului i se nălucea că vede umbre negre strecurându-se printre crengile tufelor. Florea râdea la spatele lui. Până'n sghiab mai erau vreo douăzeci de pași.

— Pe unde-i drumul la brad, Florea ?

— Nu știu.

— Cum nu știi ?

— Așa, cum nu știi nici tu.

Sasul tăcu. Se socotiă se uită în toate părțile, dar nu vedeă decât valuri de întunerec, cari îi înegreau sufletul. Florea se trânti pe burtă.

— Ce-i ? îl întrebă Hans, îngenuchind lângă el.

— Mă doare la inimă.... se tângui Florea.

— De frică, mă, îl muștră sasul.

— De, mă gândesc și eu la copii....

Hans oftă.

— Ție nu ți-e frică ? îl întrebă Florea.

— Nu ! - răspunse hotărât sasul.

— Atunci să plecăm.....

— Hai, scoală-te.

Hans o luă înainte. Urcară sghiabul în brânci. Florea se făcu c'alunecă și se isbi iar de pământ. Kraft se cutremură și țipă :

— Cine-i ?

Soldații de veghe, cari așteptau schimbul, îl auziră și unul se coborî la ei.

— Ce mama dracului veniți așa de târziu ? îi întrebă indignat. Și mai faceți și tărăboiu.

Hans n'avu vreme să răspundă, căci rușii auziseră și ei țipătul și au început să tragă. Primele două gloanțe sfâșiară tăcerea nopții cu un șuier prelung și treziră tranșeele. Câteva crengi rupte căzură la picioarele soldatului rămas sub brad. S'a pornit focul din amândouă părțile. Armele trosneau speriate și tot mai des până se topiră într'un bubuit, ca un tunet de vară. Se trase și al patrulea soldat după sghiab și se adăposti lângă ceilalți, târând după el o traistă plină cu cartofi.

— Asta tu ne-ai făcut-o, Hans, — zise Florea tare.

— Ba, burta ta, crăpă-ți-ar!

— Să vă iă dracul pe-amândoi! — îi înjură soldatul cu traista plină. Eră să mă omorâți cu zile.

— Tăceți! — porunci domnul *fraităr*.

După un sfert de ceas focul a încetat. Intre cele două linii de tranșee dușmane iar se așternu pacea. Vedeta nouă își ocupă locul, iar cea veche se întoarse, rapor-

tând că rușii n'au atacat și că nu-i nicio primejdie.

Florea și cu Hans stăteau sub brad lângă olaltă, erau numai ochi și urechi. Străbăteau umbrele întunecului și ascultau cântecele tăcerii. După un ceas, sasul se întoarse către Florea și-i șopti:

— Bagă de seamă, să n'adormi! In gând îi trase și o înjurătură ticălosului de valah, care-i bun numai să păzească porcii.

Florea nu-i răspunse. Tăcea și-și bătea capul ce păcăleală i-ar mai putea trage fricosului hoț. Se gândea, cum are să râdă de el, când vor ajunge iar acasă. Va hui satul de hohote, ascultând păta-niile din răsboiu ale jupânului Kraft, povestite de Florea.

Noaptea trecea încet, par'că se deșiră. Hans tot la cinci minute se uită la ceas și-l spionă cu coada ochiului pe Florea. Pe sus s'alungau nori grei și negri, ca niște trupuri uriașe de bălauri, o ploaie mărunță începù să cearnă și se porni un vânt subțire, tăios, răscolind pânzele de

neguri de pe dealuri și coborându-le pe văi.

Florea-i dădù un ghiold lui Hans:

— Da, cartofi adunăm?

Hans se uită la ceas. Până la ziuă nu mai erà mult. Se gândeà la postul ce-i așteaptă mâine, dacă se întorc cu mâinile goale. Știà că până seara, când vin căldările bucătăriilor, nu-i glumă s'ascuți cum îți corăie mațele de foame și să te uiți la ospățul celorlalti. Dacă nu duc cartofi, tovarășii din tranșee îi vor luà peste picior și nu le vor dà nici să guste din proviziile pe cari le fierb astă noapte în sat.

— Ai vreà să pleci? îl întrebă, neîncrezător, pe Florea.

— De, e cam cu primejdie.

— Pe ploaia și pe negura asta nu te simt, — îl încurajă sasil.

— Va fi paza mare, după lupta de adinioară.

— Nu cred.

-- Du-te tu, îl îndemnă Florea.

— Să mai așteptăm, răspunse încurcat Hans.

— Ce să mai așteptăm, că se face ziuă. Florea își cunoaște vecinul. Știă că i-o frică să rămână singur și că are să fugă la cel dintâi sgomot.

Din spusele soldaților, Florea aflase că mai la vale de brad e un gard, pe care dacă îl treci dai de cuiburile de cartofi. Își făcù planul să-și umple traista, să se ascundă dincoace de gard până va începe să se îngâne ziua cu noaptea, să-l sperie pe Hans și să-l facă s'o tulsească la fugă.

— Eu m'aș duce, urmă Florea, dacă mi-ai făgădul că m'aștepți.

— Doar n'am să mă întorc singur.

— Da, de-auzi vre-o trânteală, să-mi vii într'ajutor că n'aș vreă să-mi înghețe oasele prin Siberia.

— Bine. Numai păzește-te și înainte de a se crăpă de ziuă să fii aici.

— Adă mâna.

— Doamne-ajută!

Florea, deprins cu isprăvile în puterea nopții, își rezimă arma de brad, își des-

cheie ranița și o așeză lângă tulpină. Plecă numai cu traista de gât și cu baioneta la șold. Hans făcù doi pași după el și-i spuse la ureche:

— Mă, să nu stai mult.

— Nu, nu, — îl asigură Florea.

Românul se coborî, încet, până la gard, se răzică de el și ascultă. Nu s'auzia nimic bănuitor. Doar picurii de ploaie plescăiau, seurgându-se de pe-un răzlog pe altul. Trecù în grădină și începù să pipăie pe jos, căutând creștele de cartofi. Dădù numai de cuiburi goale, răscolite. „Pe-aici au fost ceilalți,” se gândi Florea. „Sunt pe cale bună.” Se târi mai la vale, până găsi cuiburi neatınse. Iși scoase baioneta și s'așternù pe lucru. Din când în când se oprea și trăgea cu urechea. Liniște...

Avea noroc. Săpă netulburat și din plin. Se gândea la sas. Oare va reuși să-l sperie? „Numai de n'ar trage, cănele!”

Hans se răzicase de brad și se uită țintă înainte cu arma în poziție de tras. Frica și frigul îl făceau să-i melițe măse-

lele din gură și un junghiu îl cnrmă din șale. „Da, dacă-l prind pe Florea?” se întrebă îngrijat. Clipi din ochi și ascultă speriat... I s'a părut că aude șoapte și că vede umbre venind spre el... S'a înșelat. Au fost legănări de crengi și valuri de ceață. Se liniști și se gândi iar la Florea: „Dacă-l prind, scap de el!” O bucurie îi însenină sufletul, bucurie pe care începù să o drămuiască: „Poate se prăpădește și-atunci moșia, pentru care ne-am pârât, e a mea. Cu văduva și cu orfanii isprăvesc eu ușor”... Gândul urât îl părăsi repede. Și-a adus aminte că poate muri și el, Se rușină și oftă din adânc, apoi ascultă.... Ceața se înălbea. Iși scoase ceasul. Patru. „De-acum se face ziuă și Florea nu mai vine. Ce să-i spun căpitanului dacă-l prind?” sè frământă Hans. „Sufereă de dizenterie.... s'a dus la o parte.... a dispărut.... l-au luat rușii“.... îi treceau deșirate vorbele prin cap.

Florea își umpluse traista cu cartofi. Mai vâri câțiva prin buzunare și se pre-

gătea de plecare, mulțumind, în gând, lui Dumnezeu că-l ocrotise de primejdii. Iși luă traista în brațe și voi să se ridice. Se opri. Simți că se mișcă ceva în apropiere și parcă desluși o umbră la câțiva pași de dânsul. Se tupilă la pământ și-si scoase baioneta. Iși potoli răsuflarea și pândi. Umbra se mișcă, venea mai aproape de dânsul. Ascultă ... auzi cum scormonește țărâna. „E un hoț de rus.“ — „Ne-am întâlnit la cuiburi,“ ghici Florea, zâmbind. „Fiindcă îl văd numai eu, trebuie să-l aștept până pleacă“ își făcu repede socoteala. „Ne despărțim buni prieteni, fără să ne cunoaștem.“

Cu ochii la el, a stat mai bine de un sfert de ceas trântit pe burtă. Poalele ceriului începură să se lumineze. Rusul săpă mereu și, din cuib în cuib, s'apropie la trei pași de Florea.

— „Nu pleacă, îl prind“ — se hotărî românul. S'adună ca un tigrul, ca să-l poată înșfăcă dintr'o săritură, își întinse gâtul și-i strigă încet: „Sto, bre!“ — apucându-l cu amândouă mâinile de braț.

Rusul se cutremură, mormăi, speriat, ceva în limba lui și se smuci voind să scape. Florea îi smulse baioneta din mână, o aruncă și, făcându-i semn cu capul, îi zise românește:

— Hai la noi!

— Niet, niet, îngână rusul, împotrivindu-se.

Florea îl înhăță de guler și-l trase după dânsul. Rusul n'avea încătrău, trebuia să-l umeze. După câțiva pași se opri și-i șopti lui Florea la ureche:

— Stoi, brat. — arătându-i că și-a uitat traista cu cartofi.

— Că bine zici. Ia-o, frate, că ne trebuie, — și se întoarseră.

Cei doi potrivnici au ajuns la gard. Florea îi făcu semn rusului să se culce la pământ și rupse un par. Așteptară câteva clipe... Hans n'a tras .. „a fugit“ se gândi Florea și se îndreptă liniștit spre brad cu rusul lângă el.

Hans auzi pârăitura și îngheță cu arma în mână. Nu putu să tragă. Prin negură zări două mătăhale venind spre dânsul. „Rușii au prins pe Florea și acum

vin să mă iee și pe mine.... ne atacă“... și tunde-o, jupâne, pe sghiab la vale și printre tufele de pe malul gârlei.

A ajuns găfâind în tranșee și, tremurând vargă, a raportat ofițerului de serviciu:

— Rușii ne-au furat vedeta!

— Ce vedetă?

— Pe Florea. Voiau să mă prindă și pe mine....

— Câți erau?

— Am văzut doi, dar trebuie că vin mai mulți să ne atace.

Ofițerul dădu repede ordin să fie treziți toți soldații și să stea gata de apărare.

La vreun sfert de ceas două umbre s'apropiau de tranșee. Hans îi arătă ofițerului: „Iată-i...! Vin!...“

Soldații duseră armele la ochi, așteptând comanda.

Se auzi un strigăt: „Să nu trageți, mă!“

Apărù Florea, aducând pe rus cu câte o traistă de cartofi pe umeri. Raportă:

— Inștiințez cu supunere, am prins un rus furându-ne cartofii!“

Tranșeele hohotiră de voie bună.
—Bravo, Florea!— strigară soldații.

Când s'a auzit pățania lui Hans Kraft și isprava lui Florea Ardeleanu, a răs întreg regimentul. Bietul Hans și-a pierdut steaua de *fraităr* și eră s'ajungă și înaintea consiliului de răsboiu, dacă nu interveniă Florea, rugându-se de maiorul Voicu să-l ierte, c'a fost o glumă, ia, o păcăleală românească, să-i slujească de învățătură jupânului sas.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

C A S T E L U C

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CASTELUL

De pe vârful unei coline își înălță semeț turnurile, uitându-se cu dispreț spre văile umilite. Imprejmuit de arbori bătrâni și maiestosi semănă cu stăpânii lui, cari nu s'au coborât niciodată, din înălțimea mândriei lor, între mulțimea prosternută în țărână, între robii ascultării și ai muncii. Privea numai spre cer, din mila căruia trăia și stăpânea de veacuri împrejurimile.

A fost clădit de cavaleri medievali, cari au purtat cruciade și și-au vărsat sângele pentru desrobirea și cucerirea sfântului mormânt. Intre zidurile lui sure, învăluite în umbră, pribegeau misterele unei credințe uitate, neînțelese de zilele

noastre. Glasul altor vremuri, îndepărtate și de mult îngropate, vorbea tainic din temeliiile lui negre, din pietrile roase de furtuni, din pereții învăscuți de mușchi și din colțurile măcinate de bătrânețe.

Mărturie a unei lumi feudale fanatice, înfruntă cu trufie veacul luminii, creat de revoluțiile progresului.

In drumul nostru spre granițele împărăției, atacate de oștirile țarului, am poșosit sub poala colinei. O curiozitate de proletari, de admiratori ai trecutului romantic ne-a îndemnat să-i tulburăm liniștea.

Poarta grea de fier scârțai protestând din țâțâni, când a văzut că niște străini, oșteni de rând, cer intrare în castel.

Nobilul stăpân, sfetnic intim al împăratului sub steagurile căruia aveam să murim sau să biruim, lipseă de acasă. Fugise în capitală, alungat de urgiile și de primejdiile rășboiului. In aceste zile de grea cumpănă se simțea dator să fie lângă bătrânul monarh, să iee parte la sfatu-

rile ținute de cârmuitorii cu frunțile încrețite și să-i lumineze cu povețele lui înțelepte.

Castelul și moșia erau lăsate în paza slugilor și în grija țăranilor moșteniți din moși-strămoși. Ocrotea zece sate, dându-le voie să-și agonisească pâinea de toate zilele pe ogoarele lui și zidindu-le bisericuțe spre a putea mulțumi lui Dumnezeu c'au ajuns iobagi liberi la un domn așa de milostiv.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O alee, adumbrită de cetini de brad și parfumată de miresme de flori, ne duse în parcul îngrijit, cu drumuri prunduite, cu poteci cotite, cu boschete ascunse și cu plante exotice.

În fața castelului, prin ciocul unei lebede de bronz, așezată pe o movilă de bolovani, țişneă o coloană de apă, se împrăștiă în stropi arginții și se revărsă, în șiroaie, într'un lac rotund, cu țărmul de piatră. Pe luciul lacului, pe sub niște tei plângători, pluteau grăbite, două lebede albe, două flori de zăpadă, speriate de vizita

noastră. În apa cristalină hoinăreau și se desmierdeau, la lumina soarelui, pești cu solzi de aur, sclipind ca niște licurici.

Poarta de stejar, ferecată, ne primi într'un coridor, pavat cu lespezi tocite. Un aer rece și un miros de pustiu ne isbi în față, neprietinoase, ca saluturile aristocraților cercetați de oaspeți nepoftiți.

Am intrat în saloanele bogat mobilate, cu pereții acoperiți de gobelinuri și împodobiți de tablouri, cu iatacuri pentru indiscreții și cu colțuri pentru șoapte. Ne-am odihnit oasele trudite de marșuri în fotoliile moi, ne-am întins pe canapelele largi, îmbrăcate în stofe scumpe, și ne-am aprins țigările. În viața noastră n'am mai avut parte de așa popas.

Am trecut în galeria de tablouri. Nobili cu peruci și în haine de mătăasă ne priveau încruntați și severi de pe pereți. În mijlocul lor, într'o cadră mare de aur, tronă un cavaler, îmbrăcat în zale și cu coif pe cap. Stătea în picioare, mândru și poruncitor, strângând în palma stângă

mânerul spadei. Eră capul și întemeietorul familiei. Vitejiile și vredniciile lui de șase veacuri au dobândit cinstea și nobleța șirului de descendenți, cari până la vlăstarul de astăzi au rămas apărători credincioși ai lui Dumnezeu și ai împăratului.

Pe niște scări de lemn, ne-am urcat în dormitoare. Odăi din basme, în fel și fel de colori fantastice. Dormitorul stăpânului eră îmbrăcat în mătasă albastră, cu oglinzi mari și plin de mesuțe încărcate cu sticlute și cutioare. Intr'un colț paturile cu polog, sculptate în lemn și cu câte-un Amor la căpătâiu. In aceste paturi s'a prăsit lenea și dragostea rodnică a nobililor.

Ne-am oprit în sufrageria spațioasă, lucrată întreagă în lemn. O masă, cu picioare ce se terminau în ghiare de leu, și scaunele, cu speteze înalte și cu embleme, ne-au invitat la odihnă. Am închinat un pahar de vin de Rhin, oferit de servitorul ce ne călăuziă, pentru împăratul și biruința oștirilor lui.

Am ieșit din castel. Interioarele văzute ne urmăreau și ne istoriseau o pagină din multele, nedreptăți cari s'au perândat pe fața pământului.

*

Valurile războiului ne-au aruncat, după o lună, iar lângă castel, care văzuse rușinoasa fugă a armatelor împărătești și suferise batjocura de a găzdui pe ruși. Căii cazacilor îi răscoliseră nisipul alelor cu copitele și-i păscuseră iarba parcului. Mojicii de Don își odihniseră trupurile pe canapelele moi și se culcaseră îmbrăcați în mătășurile parfumate ale dormitoarelor. Au golit hambarele, celdarele și au desfundat butoaiele cu vinuri vechi din pivniți. Au chefuit și s'au ospătat nopți dearându-l în sufrageria încăpătoare, au tras hore prin saloane și, în beția lor de învingători, au împuns și sfâșiat cu lăncile pe nobilii din cadre.

Castelul și moșia boerească au adăpostit și hrănit mai multe săptămâni pe dușmani.

Acum trufașul castel eră părăsit, nu-l mai păzeà nimenea. Servitorii fugiseră, iar țaranii, robii pământului, au ajutat cazacilor să-l pustiască și să-l jăfuiască.

Am intrat pe poarta deschisă ca să-i văd noua înfățișare. Parcul eră devastat, arborii ruți și straturile de flori călcate. Pe țărmul lacului, petece de obiele, cutii de conserve goale și paie tăvălite. Ușile castelului, date de perete. Gobelinurile, covoarele persiene și argintăriile lipseau. Mobilele, răsturnate, rupte și dulapurile răscolite. Prin odăi lucruri risipite, murdărite și distruse. În sufragerie, farfurii cu resturi de mâncare, sticle și pahare sparte. În dormitoare, perdelele, mătășurile, plapomele, perinile—furate. Numai un amor plângeà, aruncat într'un colț...

Prin interioarele lăcașului boeresc trecuse furia și nebunia rășboiului, Zeul Marte, cu păgânele lui obiceiuri, aranjase o orgie de biruință cu ostașii din veacul culturii.

Pățimurile castelului nu s'au încheiat.

Mai aveà să vadă și să iee parte și la banchetul morții.

După un șir de lupte, am fost respinși și siliți să ne săpăm șanțuri în întăriturile medievale de pe colină. Castelul ne-a primit cu prietinie și ne-a sprijinit să oprim năvala dușmanului. Vitejia cavalerilor cari l-au clădit îl îndemnă să-și jertfească, cu cinste, vieața pentru apărarea împărăției. Ne-a sărit în ajutor. Cu turnurile, cu parapetele balcoanelor, cu zăbrelele, cu zidurile și cu bolțile lui puternice a luat parte la dueli lungi și la ciocniri năpraznice. Castelul era mândru că din pozițiile lui am reușit să respingem repetatele asalturi ale inamicului.

Am început să ne organizăm defensivă. Cu arborii din parc ne-am întărit șanțurile, cu scândurile mobilelor le-am acoperit împotriva șrapnelor, cu nisipul aleelor, am sporit rezistența coamelor de foc și cu grilajurile de fier, am făcut obstacole, legate între ele cu sârmă ghimpată. Coridoarele subterane ne serveau ca șanțuri de comunicație, iar pivnițele

ca depozite de hrană și de munițiuni. Fotoliile, canapelele, mescioarele, scaunele s'au mutat în locuințele noastre subpământene. Până și cadra de aur a cavalerului îmbrăcat în zale s'a coborât de pe peretele galeriei, prefăcându-se în ușa unui bordeiu ofițeresc. Intreg castelul a intrat în luptă.

Rușii au simțit că el e razimul îndărătniciei noastre. Și-au îndreptat mânia împotriva lui. Artileria lor l-a bombardat cu obuze grele. I-a dărâmat semețele turnuri și i-a deschis rani adânci în trupu-i de piatră.

S'a împotrivit bărbătește obuzelor dușmane. A luptat, cu îndărătnicie, zile întregi împotriva lor.

Intr'o noapte un obuz l-a aprins, Flăcările i-au învăluit furioase creștetul, limbile de foc i-au distrus coperișul. Dar pereții înegriți rămasă ră dârji în picioare, îndemnându-ne cu colțurile lor pârlite la luptă....

Zilele lui erau numărate. Grindna de obuze îl lovea neîntrerupt din mai multe

părți deodată. Un perete se năruî în gemete de durere, zguduind pământul. Căzură, rînd pe rînd, și celelalte, prefăcându-se în maldăre de piatră. Fărâmurile zidurilor au umplut parcul și au înfundat lacul, îngropând sub ele și lebedă de bronz....

Castelul eră o ruină. Se sfârșise ca un erou, în focul luptei.

Fără sprijinul lui, n'am mai putut rezistă dușmanului. Ne-am retras.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Știam că biruitorii, trecând pe lângă ruinele lui, se vor opri și-l vor batjocori. Știam că nu-l vor cruță nici mort. Par'că îi auziam întrebându-l :

— Unde-i fala ta de veacuri, castel trufaș ?

Pietrile lui risipite își vor plînge, în tăcere, nenorocirea și vor ascultă mute ocara dușmanilor :

— De-acum vei trăi în amintirea bătrînilor și în poveștile naive ale copiilor, cuib nelegiuit de tirani !

Robii din văi își vor rupe în bucăți moșia, pe lângă ruinele tale își vor paște vitele și în parcul tău își vor așeză târlele.

Soartea voastră a tuturor e aceeaș. Vânturile de primenire vă dărâmă și vă înlocuesc cu o viață nouă, sănătoasă. Dreptatea își serbează triumful pe ruinele voastre, date uitării cași vremurile care v'au dat ființă....

Castelul sfărâmat, neputincios, își va ascultă osânda, plângând pribegia și umilința mândrilor lui stăpâni.

RĂSBUNAREA LAȘULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RASBUNAREA LAȘULUI

Umblam des la cârciuma de sub culmea Desiminului de pe valea Cernei. In-drăgisem grădina ei cu meri înfloriți și vinul frumoasei Magdalene, stăpâna fericitului colțișor de raiu dela marginea Mehadiiei.

Când începeau să se coboare umbrele amurgului de pe coastele împădurite ale Cernei, ne luam după valurile apei sbuciumate și, schiopa—schiopa, oșteni schilăviți în răsboaie, ne duceam ață la mironosița noastră.

În grădina cârciumii ne așteptă masa de brad de sub cireșul bătrân, cu obicei-nuitele cincii tacâmuri pentru „valachi“ cu păhărelul de viorele proaspete în mij-

locul pânzăturii albe și cu felinarul aprins, atârnat de o creangă înflorită.

Intram ca într'un templu al primăverii, ne închinam preotesei cu plete blonde și cu ochi albaștri, care ne întâmpină cu zâmbete și cu garafe pline de „lacrima Cristi“, cum îi botezasem vinul în cinstea ei.

Câte nopți vesele și câte clipe fermecătoare am petrecut în grădina adoratei Magdalene, îmbătați de miresmele florilor, legănați de cântecele Cernei, de doinele pădurilor înmugurite și mângăiați de chipul frumoasei stăpâne. Raiul acestei madone păgâne ne-a tămăduit de boale, nu băile izvoarelor calde.

Intr'o noapte, în una din acele nopți minunate de Mai, în cari primăvara serbează tainele iubirii pe pământ, am stat până târziu de vorbă sub cireșul înflorit. Ne rugase stăpâna să-i ținem de urât, căci e singură și i-e frică. Vă puteți închipui că nu ne-am lăsat mult rugați. Am rămas din toată inima.

S'au început, firește, poveștile și amintirile din războiu. Fiecare dintre noi le vindea cu sacul și tot nu se isprăveau.

Unul dintre camarazi ne-a istorisit isprava unui haham din Maramurăș, care, cu opt urmași de ai lui Dragoș Vodă, s'a rătăcit printre sentinelele dușmane și a nimerit în tabăra rusească de lângă un castel. Evreul, ascuns în boschetele parcului boeresc, a zărit, prin întunericul nopții, o ceată de ofițeri ruși adunați la petrecere pe terasa luminată a castelului. Hahamul tremură și își frământă mintea cum să scape. A croit un plan strașnic. Frica e cel mai genial și cel mai îndrăzneț sfetnic în asemenea situații. A tras în ceata de ofițeri cu întreaga patrulă. Planul a izbutit. Tabăra rusească, surprinsă, s'a risipit iar patrula a scăpat și s'a întors și cu vreo sută de prizonieri. Ziarele evrești din Budapesta cântau osanale viteazului vlăstar din neamul lui David.

Alt camarad din Arad, care își încurcase vieța cu dragostea unei evreice din Budapesta, ne-a povestit mai multe fapte

de vitejie, săvârșite de evrei și sfârși cu o concluzie :

— Ei, și ovreii sunt soldați ca toți ceilalți, poate chiar mai isteți...

Nu apucă să-și isprăvească vorba, căci căpitanul Negru se ridică în picioare, isbi cu pumnul în masă, răsturnând paharele, și strigă :

— Mă, jidanii sunt niște bestii ; bestii, auziți, bestii și ca oameni și ca soldați. Mi-e scârbă de ei și mă mir cum nu vi rușine să-i lăudați și să-i asâmuți cu ceilalți oameni. Voi nu-i cunoașteți, nu știți ce sunt în stare să facă spurcăciunile de ovrei, nu știți...

Căpitanul s'a făcut foc și pară de mânie. I se curmase glasul de indignare și scuișcă și se strâmbă de scârbă.

Magdalena îngâlbeni. Se uită speriată la Negru, crezând că l-a apucat furia nebuniei.

Noi știam că Negru urește pe evrei, dar nu cunoșteam pricina urii lui sălbatice. Înainte de războiu eră un om drept și potolit, un soldat întreg, cu sufletul se-

nin și bun, netulburat de nici o patimă. Ura împotriva credincioșilor lui Iehova îi încolțise sufletul pe câmpul de luptă, pe care l-a părăsit cu brațul stâng legat la gât și cu trei decorații pe piept.

Camaradul din Arad nu se dădù bătut:

— Nu știu ce ai de împărțit cu ovreii, căpitane, dar când își fac și ei datoria, ca toți ceilalți cetățeni, n'ai dreptul să-i înjuri.

— Cum n'am dreptul? se răsti Negru la dânsul.

— Dacă tocmai vrei, îl ai, dar atunci dă-ne și nouă voie să-i lăudăm și să-i admirăm, când merită.

— Ba nu vă dau. În fața mea, nu!

— Atunci înjură-i și tu, când nu te auzim.

Eră mai mai să se încingă o ceartă între cei doi tovarăși de suferință și de petreceri. Magdalena se pregătea să ne părăsească, temându-se de un scandal între rășboinici.

Ii potolirăm, stăruind pe lângă Negru să ne spună ce are cu evreii.

Bine, să vă spun, să vă spun... dar să ne mai aducă două garafe de vin, zise căpitanul mâhnit și cam rușinat că își pierduse firea.

*

În compania mea—începui liniștit Negru—aveam un singur jidan, un negustor din părțile bănățene. Se numea Isaac Wegmann.

L-am cunoscut și pe tatăl lui, tip de ovreu, cu perciuni ortodocși, cu barbă de țap și cu ochii mici, șireți, clipind fără astâmpăr între pleoapele-i roșii, ulduroase. Pe față i se întipărise amintirile unor suferinți grele; sbărețuri adânci și dese îi brăzdau obrajii acoperiți de pistrui. Din buzele lui strânse, îngurzite, citeai o voință, o îndărătnicie de prigonit, iar în priviri îi tremurâ o dușmănie ascunsă.

Făcea negoț într'un târgușor din Banat, în care mi-am făcut și eu stagiul de sublocotenent. Venise din Rusia, alungat de un pogrom. Rușii îi uciseseră

nevasta, pe Ester, și trei copilași. A scăpat numai cu Isaac, băiatul cel mai mare, care îl ajută să învârtă o brumă de prăvălioară, așezată în colțul străzii, aproape de cazarmă. În dughiana lui găseai de toate, dela chibrituri și pipe de lut până la broboade pentru drăguțele soldaților cari dela el cumpărau toate mărunțișurile. Solda ostașilor se adună întreagă în teșgheaua lui încărcată cu rachiuri în fel și fel de colori. Tot la el ne-adunam dimineața și noi ofițerii, la un ciocan de drojdii și la o gustare înainte de a ieși la exerciții.

Prăvălioara mergea bine. Isaac se făcu mai mărișor și o conducea singur, iar bătrânul și-a încercat norocul și în alte întreprinderi. Câștigă și se îmbogățește văzând cu ochii. Norocul, ajutat de hărnicia și de priceperea lui, trăsese în gazdă la dânsul și nu voia să-și mai mute cuibul.

Când am părăsit garnizoana, bătrânul cumpărase pe seama lui Isaac o casă în piață și-i deschise o cărciumă și o prăvălie mai mare, alături de negustorii ve-

chi din oraș. Imi aduc aminte că pe bătrânul Moise, soldații români îl polecreau *Muscalu*, căci de câteori vorbea de ruși, scuipe și înjură: „Muscalu, ticălos, om rău; câine, nu om“...

În vara trecută, când cu mobilizarea oștirii, iar am fost împărțit la regimentul din Banat. Mi se dăduse comanda unei companii din care făcea parte și Isaac Wegmann.

Când mă duceam la cazarmă să-mi văd compania, m'am pomenit cu bătrânul, ținându-mi calea în dreptul dughenei. Îmbătrânise și se scorojise, încât abia îl recunoscui. Semănă cu un cadavru în descompunere. Fața îi era roșie-vânăță și plină de bureți, iar ochii spălăciți înecați în urdori. Mă salută, înclinându-se până la pământ și se schimonosi, încercând să zâmbească. Mă invită respectuos să intru în dugheană, că are să-mi spună o vorbă mare. Mă vârî într'o odaie din fund, în care își făcea rugăciunile, și-mi oferî un pahar de vin dintr'o sticlă defundată, pregătită de cu vreme pentru mine. Nu

puteam bănuî ce vrea să-mi spună, căci dator nu-i rămăsesem. Băui în sănătatea lui și îl întrebai pe unde e și ce mai face Isaac.

— Domn' căpitan. Aude numai Dumnezeu. Îți dau toată averea mea, t-o-o-a-a-t-ă-ă... Scapă pe Isaac, e în puterea d-tale, domn' căpitan...

Vocea-i tremură și ochii i se umplură de lacrimi. M'am uitat mirat și întrebător la el :

— Cum să-l scap ? De la ce ?

— Cum știi d-ta. E'n companie la d-ta. Fă, te rog, ce poți. E singurul meu copil, mângâierea bătrânețelor mele, lumina ochilor mei...

Bătrânul căzù în genunchi și mă imploră cu mâinile încleștate pe piept :

— Mi-au omorât muscalii trei și pe Ester, acù să-l dau și pe ăsta lor, câinilor... se tânguiă disperat bietul evreu.

Vă mărturisesc că mi-a fost milă de el, durerea lui m'a înduioșat și aș fi vrut să-l ajut. Eră tată, un pribeag, a lungat de ura oamenilor, pentru care

dragostea de viață se întrupase în Isaac. Dar ce puteam să-i fac? L-am sfătuit să înainteze ministerului de războiu o petiție, poate reușește să-l scape. Până va primi răspuns, i-am făgăduit că voi avea grijă de Isaac, ca de copilul meu. Bătrânul rămase trist, plângând și nu știu dacă mi-a urmat povăța.

Isaac era soldat fără grad. L-am văzut între mărunții plutonului al patrulea, când mi-am luat compania în seamă. Copilul de odinioară se făcuse bărbat, deși rămăsese tot nevoiaș. Fața, plină de pistrii, îi era năpădită de o barbă rară, iar nasul parcă i se mai coroiase. Se uită țintă la mine cu niște ochi mici, umiliți și rugători. La inspecție, m'am oprit în fața lui. Iși întinse vinele și își încordă gâtul, stând smirnă.

— Bravo, Isaac! Imi pare bine că ai ajuns sub comanda mea,—îi spusei prieteneste. Clipi și zâmbi fericit.

A doua zi s'a anunțat bolnav.

— Ce te doare, Isaac? îl întrebai.

— Inima și pieptul, domnule căpitan,

— îmi răspunse, văietându-se și ținându-se cu amândouă mâinile de piept.

— Să meargă la doctor,—ordonai sergentului.

— Se preface, domnule căpitan, Domnii doctori l-au alungat de două ori în trei zile, — mă lămuri sergentul.

— Nu-i nimic. Spune-le din partea mea domnilor doctori să-l viziteze amănunțit și dacă-i bolnav să-l treci la batalionul de depozit.

Aș fi vrut să scape, să rămână acasă lângă bătrânul lui tată.

Dar Isaac n'avea nimic și, peste trei zile, a trebuit să plece și el cu noi pe câmpul de luptă din Galiția. Răsboiul nu iartă și nu vrea să știe de durerile ce le lasă în urma lui.

La gară, bătrânul Wegmann plângea disperat, cu suspine, se bocea ținându-se cu mâinile de cap, își smulgea părul și se isbea de vagonul de vite, în care se văietă Isaac. Bătrânul țipă, ca ieșit din minți. Soldații de pază l-au depărtat de lângă vagon. A venit la mine să mă mustre:

— Domnule căpitan, îmi omori pe Isaac, pe singurul meu băiat...

Ofițerul ungar de serviciu se răsti la el :

— Nu ți-e rușine să te bocești ca o babă. D-ta se vede că n'ai patrie. Dați-l afară, soldați... Demoralizează trupa cu văicărelile lui...

Soldații l-au scos de pe peron, ducându-l pe sus. Bătrânul urlă și se sbăteă, întorcându-se către Isaac.

Când porni trenul, l-am zărit după u-lucii gării, întinzându-și mâinile spre Isaac, strigându-l pe nume și căzând grămadă în hohote de plâns.

*

În Galiția cu soldatul Wegmann aveam mai mult necaz. În zilele cu soare se înăbușă de căldură, pe ploaie nu-și putea târi picioarele prin noroaie, la marșuri eră întotdeauna printre cei rămași în urmă. A încercat de toate, să amețească, să-și umfle piciorul, să scuipe sânge, numai s'ajungă în spital. Doctorii îl cunoș-

teau și-și băteau joc de dânsul, când îl vedeau la vizită :

— Iar te-ai îmbolnăvit Wegmann ? îl întrebau. Las' că te vindecă rușii.

Isaac primi cel dintâiu o cartă poștală de acasă. Bătrânul îi scria :

Dragul meu Isaac,

Plâng după tine, plâng și mă rog lui Iehova să-mi ierte păcatele, să nu mă pedepsească. Iehova e bun, se va îndură de mine și te va ocroti. Dar păzește-te și tu, dragul meu, păzește-te de câinii de muscali să nu te omoare. Aș muri și eu după tine, blestemându-mi zilele în care m'am născut.

Roagă-te de Domnul căpitan să te treacă la căruțe, ca negustor te mai potrivești la tren. Roagă-te de dânsul. Mi-a făgăduit, că se va îngriji de tine ca de copilul lui.

Păzește-te, Isaac, și te va păzi și Iehova !

Te îmbrățișează al tău tată :

Moise.

Au început luptele. După cea dintâiu ciocnire cu cazacii, soldatul Wegmann intră în pământ. Făcuse trecut la „dispăruți“. Credeam că a căzut și mă gândeam, cu inima strânsă, la durerea bătrânului, care în zadar va mai aștepta știri dela fiul său.

După o săptămână, un jandarm a adus, într'o noapte, la regiment o ceată de răzläțiți. Intre ei se găseă și Wegmann. L-am luat de scurt :

— Unde ai fost, Isaac ?

— Trăiți, m'am îmbolnăvit și m'am rătăcit prin pădurea în care ne-am luptat cu cazacii, — îmi răspunse hotărât și convins că îl voi crede. I-am tras o ceartă strașnică și l-am amenințat că a doua oară îl voi da pe mâna consiliului de rășboiu.

Wegmann, încrezut în protecția mea, se făcu cel mai mișel și cel mai laș soldat din regiment. Deși gradele îl supraveghiau de aproape, de câteori intram în luptă reușia să se ascundă sau să deă bir cu fugiții. Ii mersese vestea. Soldații l-au botezat: „Isaac viteazul“.

În una din luptele cu rușii, am primit

ordin să ocîp și să apăr o poziție dominantă, pe care se sprijineă flancul stîng al liniei noastre. Am ocupat înălțimea cu două plutoane. În curînd am fost atacați de un detașament inamic. Pornii cu plutoanele de rezervă în ajutorul celorlalte două. Când urcam coasta, văd alergînd, prin tufișuri, un soldat fără chipiu, fără raniță și fără armă. Eră Isaac Wegmann. Il oprii, răsbindu-mă la el:

— Ce-i ?

Dădù disperat din mâini, bălăbănuindu-le, și, îngrozit, începù să țipe :

— Fugi, fugi, domnule căpitan... vin rușii .. și voi să o tuelească.

— Prinde-l sergent ! Inainte, băeți ! — ordonai.

Wegmann plîngea și se văietă :

— Ai, vei, tată : mă omoară... mă o-mooooară !...

Sergentul îl luă de guler și-l scutură românește, înbărbătându-l :

— Nu te teme, Isaac, că ești cu mine.

După ce am ajuns în tranșee, sergentul Dobrotă îi dădù arma unui rănit și nu-l

slăbi până nu trase și el un foc în dușman. A fost singurul glonț pe care l-a tras Isaac în muscali. Detașamentul rusesc s'a retras repede, lăsându-ne stăpâni pe poziție. „De frica lui Isaac-viteazul au fugit“, — glumeau soldații.

După această luptă, Wegmann nu mai aveà voie să se miște de lângă Dobrotă. „L-am luat copil de suflet“ ziceà sergentul, uitându-se cu milă la Isaac, care-l însoțea ca un cățeluș dus de lanț.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Puhoiul rusesc venià, valuri-valuri și ne aruncà oștirile înfrânte spre zidul Carpaților. Marșurile și luptele grele ale retragerii ne istoviseră. Ne chinuià foamea și holera ne secerà cu duiumul. Din rândurile soldaților s'auziau nemiulțumiri și plânsori. Numai soldatul Wegmann tăcea și răbdà resignat toate mizeriile.

— Dacă sunt ei mai tari, trebuie să ne retragem, De ce nu mergem mai repede, domnule sergent?—îl întrebă într'o zi pe

Dobrotă, când regimentul se oprise în loc o dupăamiază întreagă.

— Bine, mă Isaac, tu vezi cum ne bat și ne-alungă rușii; nu ți-e rușine să te bucuri că fugim. Tu ar trebui să răzbuni pe maică-ta și pe cei trei frați, pe cari spuneași că i-au ucis muscalii. Acù vor intrà și în țară la noi, vor ajunge poate până în Banat și-l vor prinde și spânzura și pe taică-to Moise.

Wegmann rămase pe gânduri. Vedeà că Dobrotă are dreptate. N'aveà ce să-i răspundă. Se ghemui rușinat în șanțul drumului și începù să scâncească, ștergându-și boabele mari de lacrimi ce i se scurgeau pe față. „Să-l spânzure pe tata!” Gândul ăsta îl sperie.

Valurile răsboiului ne-au aruncat în satul Sczercze, în care se găseà și cartierul general al corpului nostru. Eram departe de frontul de luptă și la adăpost de orice surprinderi.

Soldații au început să se primenească, veseli c'au mai scăpat de necazuri. Lucrau, fluerau și cântau pe întrecute. Mi-a

rămas în minte o strofă de jale, cântată de-un căprar :

Și pe drumu 'ndepărtat
Merge badea într'armat
Și cu cât se depărtează
Tot mai din adânc oftează...

Cântecul răsună trist în țara străină. Soldații oftară și începură altele, ca să-și mai potolească dorul de casă.

Singur Wagmann stătea pe o prispă, cu obrazii între palme, muncit de-un gând. Vorbele sergentului i se înfipseră în suflet și-l chinuiau. Se uită în gol și tresărea îngrozit, par'că ar fi văzut pe bătrânul Moise atârnat de creanga unui copac, holbându-se și scoțând limba la el...

— Să știți că Isaac iar croește un plan de vitejie,—zise Dobrotă, ras proaspăt și cu mustățile răsucite. Soldații râseră și chemară pe Wegmann :

— Hai spală-te și tu, că mâne-i șabes.

Isaac nu răspunse. Clipi de câteva ori din ochi, timid și tulburat, torcându-și mai departe firul vieții lui ticăite.

Satul dormea de mult în răsuflete grele. Miile de oșteni oboșiți se dădură odihnei, de cu seară, după ce se iviră cele dintâi stele.

La miezul nopții, auzii bătând în geam. Am sărit repede din patul moale crezând că a sunat alarma. Era o patrulă, care mi-a adus cinci ruteni și un ordin dela comandantul regimentului să execut sentința de moarte a consiliului de războiu, trecând prin baionetă și îngropând pe trădătorii patriei înainte de răsăritul searelui. Însărcinare ingrată, dar trebuia să o îndeplinesc.

Am chemat pe sergentul Dobrotă și i-am poruncit să caute un loc potrivit în apropierea satului, să sape o groapă pentru cinci cadavre și să-mi raporteze când va fi gata. Dobrotă luă o secție din plutonul al patrulea firește și pe Isaac și plecă.

Deși mi-am închinat vieața armatei, războiului și deci morții, vă spun drept că am avut întotdeauna oroare de uciderea unui om desarmat, care nu se poate apăra. Un astfel de omor mi se pare o

sălbătăcie și o lașitate chiar și-atunci când cel osândit e un criminal. Să fie condamnat la muncă silnică, la orice suferință, dar nu la moarte. Acum aveam ordin să mă fac călău, să comand și să asist la uciderea unor ființe omenești cu mâinile și cu ochii legați, trebuia să junghez pe ruteni cu baioneta ca pe niște vite. Trozniturile armelor ar fi tulburat liniștea oștirii și puteau da naștere la vreo încurcătură. Niște civili trădători nici nu meritau cinstea de a fi împușcați. Înțelegeam dispozițiile ordinului și-mi eră ciudă, că mi-a fost trimis tocmai mie.

Am ieșit din casă cu un felinar în mână. Voiam să văd pe ruteni și să află dela ei pentruce fuseseră condamnați. Căutam conștiinței mele un razim moral.

În fundul unui șopron, păzit de doi soldați, zării umbrele. Rutenii vârați unul într'altul se ghemuiseră pe paie. Un soldat dădă cu patul puștii și cu piciorul în ei, strigându-le: „Sus! Domnul căpitan.“ Gesturile brutale ale soldatului m'au indignat, dar nu l-am oprit și nu i-am zis

nimic. O purtare mai omenească față de niște osândiți la moarte mi se părea ridicolă

Umbrelle se ridicară, gemând. La lumina felinarului niște ochi cășcați, teribili, cu licăriri de ură și de iertare se îndreptară întrebători spre mine. Câte nu-mi spuneau privirile osândiților în clipele acelea. Insaș vieța omenească se răsvrăteă în ochii lor. Sub frunțile rutenilor desnădăjduiți toate sentimentele dintr'un suflet omenesc se întâlneau într'o singură clipire. Luciri de umbră și de lumină, protestări și rugăminți, îndrăzneală și umilire. Toate se împleteau în fulgerarea aceleiași priviri.

Intre osândiți se găseă și un preot bătrân, cu plete lungi și cu barba albă. M'am adresat lui, întrebându-l:

— Ce-ați făcut, părinte?

— Nimic, domnule căpitan. Suntem nevinovați ca cel răstignit pe cruce, — îmi răspunse preotul liniștit.

Un țăran spătos, înalt, cu ochii injectați și firoși, s'apropie de mine și, arătându-și dinții lați, strungăreți, întregi pe preot:

— Ne-au pârât ovreii, iudele blestimate, că ținem cu rușii.

Eră primarul satului.

— Dar pentruce ați fost condamnați? îi întrebai din nou.

Un băiat tânăr, căruia abia-i mijeă mustața, cu o înfățișare simpatică și inteligentă, învățătorul satului, îmi povesti că, înainte cu trei zile, o patrulă de husari a fost atacată și omorâtă într'o pădure din apropiere. Lângă cadavrele husarilor s'au găsit și trei săteni cu capetele crăpate de săbii, frați cu țărani condamnați. Ovreii din sat au denunțat pe preot, pe fiul lui, învățătorul, pe primar și pe mai mulți țărani că sunt în slujba rușilor și că dușmănesc pe austrieci. Au dat comandamentului și documente compromițătoare, găsite în locuințele osădițiților.

„Adevărul e, domnule căpitan, că suntem nevinovați. Noi, da, vrem liberarea de sub jugul polonilor, dar asta nu-i o crimă. Dimpotrivă, credem că propovăduind iubirea de neam și trezind conștiința națională în popor, ne-am împlinit o datorie

sfântă“, — sfârși tânărul. Fanatismul unei credințe și căldura unei convingeri adânci vibră în glasul răspicat al învățătorului.

Sosi un soldat trimis de sergent și-mi raportă că groapa e gata.

Se revărsă de ziuă.

Am luat un pluton și, călăuziți de soldat, ne-am dus la locul ales de Dobrotă, o poeniță la margina pădurii de lângă sat, de care ne despărțeă un lan de porumb.

Am dat ordin ca osândiții să fie legați la ochi și duși lângă groapă. Dobrotă i-a înșirat cu fața spre gura deschisă a pământului ce avea să-i înghită de veci, s'a tras cu secția lui lângă pădure, așteptând comanda.

Nu știam ce să fac, cum să-iucid. Soldații români stăteau cu capul în pământ, supărați, par'că și ei erau condamnați la moarte. Fiecare se gândea, cum să vâre boioneta în niște oameni legați la ochi, între cari e și un preot?! „Ne bate mânia lui Dumnezeu!“... „Asta-i

năpastă pe capul nostru!“ le ceteam gândul din privirile lor triste.

Am întrebat: „care vreă să ucidă pe trădătorii țării și ai împăratului?“ Le ținui o scurtă cuvântare, arătând crima pe care au săvârșit-o rutenii și pricina pentru care consiliul de războiu i-a osândit la moarte.

Nu se mișcă niciunul. O tăcere cumplită ne-apăsă, ne tortură... Ce n'aș fi dat atunci să scap de datoria de călău, de blestemul stupid de a silii pe soldații mei să se facă ucigași.

Mă uitai poruncitor la ei și repetai întrebarea, adăugând: „dacă nu s'anunță niciunul, voi numi eu pe cei ce vor avea să execute ordinul“.

Iarăș tăcere... Soldații stăteau încremeniți, ca de piatră. Vitejii, pe cari îi purtasem în atâtea lupte și cu cari am trecut și prin iadul atacului de baionetă, nu se mișcau, nu voiau să verse sângele unor creștini.

Deodată se deslipi de lângă Dobrotă Isaac Wegmann, veni în pas de defilare până în fața mea, salută și zise :

— Trăiți, domnule căpitan, îi omor eu.

Soldații măsurară pe Isaac din creștet până'n tălpi, cu priviri de dispreț și de mirare. Eu simții, că indignarea îmi răscolește sângele, că trebuie să mă stăpânesc ca să nu scot sabia și să tai în bucăți pe stârpitura asta de om, batjocura regimentului nostru. O bănuială mă opri.

— Puneți baioneta. Pas de atac, marș! — comandai evreului, încredințat că nu va fi în stare să ucidă pe ruteni.

Isaac execută toate mișcărilor precis. Făcu stânga împrejur și se repezi spre învățător, ca o fiară. Ii vârî baioneta prin spate, prăvălindu-l în groapă. Tânărul gemu, când simți oțelul rece prin trup, apoi, din fundul gropii, horcăi lung și înfiorător: Mor pentru neam!

Isaac străpunse repede și pe primar, nimerindu-l prin inimă. Țăranul urlă și se isbi cu capul de marginea celaltă a gropii. Rămase o clipă atârnat, mușcând cu gura în țărână și înfigându-și degetele în iarbă. Se zvârcoli și căzu greu lângă învățător.

Isaac lucrà mereu. Trecù prin baionetă și pe ceilalți doi țărani. Când scoase baioneta din trupul celui din urmă, lama de oțel era roșie de sânge. O șterse de pajiște, își dădù chipiul pe ceafă și, străpungând întâi din ochi, se dădù doi pași înapoi, se inieptă, cu o furie de bestie, spre preot, care se întorsese cu fața spre el și tremurà în genuchi, rugându-se lui Dumnezeu. Soldații și-au întors capetele, făcându-și cruce. Isaac vârì baioneta până în mănuchiul în pieptul preotului, o sucl, scrâșni din dinți și mugì : g-o-o-i !

Un șivoiu de sânge tâșni din pieptul bătrânului slujitor al altarului, împurpurându-i barba albă și stropind arma și mâinile lui Isaac. Ovreur le șterse cu niște frunze de porumb, rânjind satisfăcut și mormăind :

— M'am răzbunat, tată, pe muscali : m'am răzbunat...

O pală de lumină străluci pe iarba înrouată și pe sângele creștinesc de lângă groapă. Isaac asudase. Iși sbici sudorile

cu o batistă roșie, murdară și, îndreptându-se radios spre mine, îmi raportă :

— Trăiți, domnule căpitan, i-am omorât.

Evreul se uită mândru și triumfător la mine. Par'că așteptă sa-l laud. In vieța mea n'am simțit o mai adâncă dușmănie față de un om.

— Bestie !

Atât putui să zic și făcui semn lui Dobrotă să ducă oamenii acasă.

Din groapă s'auzeau horcăeli, gemete înăbușite și izbituri în pereții de lut. Soldații scuipară cu scârbă, în față, pe Isaac și, cu o ură de moarte împotriva întreg neamului spurcat de jidani, s'au întors în sat...

.....

— Ei, mai poftiți de lăudați și admirați vitejia vlăstarelor din neamul lui Israil, — zise căpitanul Negru, luându-și noapte bună și lăsându-ne sub cireșul înflorit să păzim pe Magdalena, care nu mai voiă să rămână singură.

P A I E L E

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PAIELE

La marginea satului Cystohorb zăcea, întins pe paie, un soldat mort de holeră. Ovreiul bătrân dela cârciuma de alături mi-a dat un carnet găsit în buzunarul cadavrului. Era al unui învățător, care își însemnase în el impresiile din războiu. Pe ultimele foi am cetit următorul imn închinat paielor :

Paie, sfinte paie! Lumea a fost nedreaptă și rea cu voi. A trecut nepăsătoare pe lângă voi, a trecut fără să vă bage în seamă și fără să vă spună o vorbă de mulțumire și de recunoștință.

Nu și-a oprit privirile pe fața voastră palidă, sărutată de suflul morții, ca să

vă mângăie și să vă desmierde. Lumea a uitat că vouă vă datorește pâinea de toate zilele și fericirea vieții pământene. Știu că ați iertat-o, căci tot voi i-ați dat și azima de cuminecătură pentru ispășirea multelor ei păcate, împăcând-o, în fața altarului, cu prea milostivul Tată ceresc ă toate iertător.

Cui i-a dat vreodată prin minte să vă cânte și pe voi, să vă închine floarea unui gând, proslăvindu-vă? Nimănui! Și nu mă mir. Binefacerea se îngroapă întotdeauna fără ceremonii și fără urme de amintiri în sufletul omenesc. Și de sigur nu vă mirați nici voi, căci smerenia v'a împăcat, din neam în neam, cu soarta. Prea v'ați obișnuit cu disprețul și cu hula, ca să mai îndrăzniți a visa la cântece și la osanale.

Dați-mi voie să vă cânt eu, un umilit luminător al mulțimii, un biet dascăl, care hrănește și el lumea cu roadele învățăturii, fără să se aștepte, cași voi, la recunoștința ei. Tagma voastră, ca și a noastră, își împlinește datoria din dra-

goste și se stinge mulțumită că n'a trăit degeaba. Ne întâlnim la muncă în ogoarele satelor și ne mândrim că din truda noastră frățească răsare secerișul culturii și al desăvârșirii omenești.

Cântarea mea va fi simplă și modestă, cum e și vieța care ne leagă destinele. Simplă și modestă, dar spusă din inimă și împletită din dragoste.

Scumpe tovarășe, vă cunosc din copilărie. V'am văzut încolțind sprintene și împodobind arăturile cu covoare verzi de catifea, preamărite de glasul ciocârlilor. V'am admirat hârjonirile cu adierile vântului ștregar, care vă săltă, ca pe niște fetișcane sperioase, încercând să vă frângă mijlocelul mlădios. Voi, răsfățate-lor, îl lăsați să vi se joace prin plete, să vă răscolească sânul și să vă legene în brațe, chicotind în foșnete sburdalnice și ocărându-l în șoapte de șagă.

V'am urmărit, cum îngrijeați spicele lăptoase, cum le hrăneți la pieptul nostru cu sucurile țărâniei și cum le ajutați să se sărute cu lumina soarelui, pârgu-

indu-le. Voi, cu truda voastră, le-ați înălțat dintre brezde, cu puterea voastră slabă le-ați apărat de vijelii și cu trupul vostru plăpând, de pedestale svelte, le-ați purtat rodirea.

V'am văzut, în miez de vară, sub arșița dogoritoare, legănând lanurile coapte și frângându-vă de povară. Holdele de aur, cu spicele înclinate, chemau satele la muncă și voi așteptați liniștite secerile morții. Soseau șireagurile de lucrători și vă culcau la pământ, în cântece de veselie și în chiote de bucurie. Voi, împăcate cu soartea, susținuți de durere și vă lăsați să vă lege în snopi și să vă îngrămădească în clăi pe ogoarele pustii.

V'am auzit țipetele sub loviturile îmbălăciilor și vaietele din gurile batozelor, cari vă sfărâmau, despoindu-vă de podoba spicelor. Stăpânii se învârteau mulțumiți pe lângă lucrători, cumpăneau grăunțele în palmă, își lăudau norocul și își făceau socotelile câștigului. De voi nu pomeneau.

V'am ascultat plânsul lin, când vă to-

peați în girezi ca niște mormane de cadavre, uitate de lume.

Voi, cari, cu munca voastră, săturați leghioanele de guri flămânde, cari umpleți cu hrană podurile din casele săracilor și hambarele bogatilor, erați aruncate și disprețuite. Nu vă lăsau nici să putreziți în tihnă. Oamenii, în lăcomia lor, vă făceau așternuturi pentru ei și pentru vitele lor, apoi vă svârleau în gunoaie cu cari îngrășau pământul pentru urmașele voastre.

Vieața voastră, paielelor, e tristă și umilită ca a tuturor robilor legați de țărână.

Aveți o mângâiere, cea de a vă jertfi pentru alții. Prin pătimirea voastră răscumpărați fericirea multor noroade.

Poate nu e numai o întâmplare că în ieselele Vifleimului pe voi s'a odihnit și Mântuitorul lumii. Credința celor umiliți, celor prizoniți de nedreptate trebuiă să se nască într'un așternut durat de voi, cari simbolizați suferința. Pruncul Isus v'a

făcut nemuritoare, el v'a sfințit cu trupul lui dumnezeesc.

În războiul de astăzi v'ați sporit sfințenia, alinând suferințele oștenilor. Nici odată n'ați fost mai căutate și mai lăudate de oameni ca în tranșeele de pe câmpurile de luptă. Soldații cari aveau un braț de paie sub căpătâiu erau fericiți. Chiar și boerii, cari înainte vă disprețuiau, vă căutau și vă cinsteau când vă găseau. Voi ați ferit de umezeala pământului oștirile învrăjbite, voi le-ați păzit de boale și le-ați așternut culcușuri de odihnă. În preajma fiecărei nopți numele vostru era pomenit cu drag și rostit cu evlavie.

Tot voi ați căptușit gropile morților, căzuți în lupte, ținând loc sicrielor și giulgiurilor țesute de văduve...

Slavă, vouă, paie sfinte, cari ați alinat atâtea suferințe!

Să nu credeți, însă, că după războiu veți avea altă soarte, că vă veți bucura de recunoștința oamenilor. Atât voi cât și țărani care au purtat greul luptelor și

v'au stropit cu potop de sânge, veți avea parte de aceeaș nedreptate...

Imnul a rămas neisprăvit. Moartea a stins glasul cântărețului, așezându-i cadavrul pe un snop de paie.

LUPTA RĂNIȚILOR

...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LUPTA RĂNIȚILOR

În Mehadia am întâlnit un vechiu prieten, pe căpitanul Baldea, fecior de popă și neam de grănicer din părțile Caransebeșului. Venise și el la izvoarele făcătoare de minuni de pe valea Cernei să se tămăduiască de îmbrățișările morții. Fusesse șapte luni pe câmpul de luptă din Galiția și, în fruntea companiei sale de români, luase parte la peste treizeci de încăerări cu dușmanul. Salba de decorații de pe piept, rănilor cicatrizate și cârja de subsuoară dovedeau că s'a purtat ca un ostaș de neam, cu vitejia moștenită în sânge.

Mi-a părut bine, când l-am văzut, căci îl știam iscusit la vorbă, glumeț și iubi-

tor de petreceri. Un tovarăș bun erà cel mai prețios dar, pe caré mi-l puteà trimitte norocul în singurătatea pustie și străină din posomorâta stațiune balneară.

Mare mi-a fost însă mirarea, când, după două trei zile, am descoperit în glu-mețul și vioiul meu prieten de odinioară un om ursuz, tăcut și gânditor, un adevărat filozof îmbrăcat în uniformă militară. Acum abia zâmbeà în silă, vörbeà serios, încruntat, măsurându-și cuvintele, cumpănindu-le înțelesul și rostindu-le cu un fel de evlavie. Dar ceeace m'a surprins inai mult erà desgustul lui de vieată și disprețul ce-l aveà pentru oàmeni.

A doua zi s'a închis în odaie și săptãmâni întregi n'a mai vrut să deà ochi cu nimeni. Ordonanța lui ne spuneà că citește și scrie într'una, uneori până noaptea târziu, și că nici pe el nu-l prea rabdă prin apropiere.

Am încercat să-i tulbur sihăstria, dându-mi silința să-l mai înseninez. N'am izbutit. M'a primit rece și răspundeà prin semne întrebărilor mele. M'am convins

că vijelia războiului l-a înfrânt și l-am lăsat pradă gândurilor lui negre.

— Când ți-o fi dor de mine, trimite-mi vorbă! — îi strigai din ușă.

— Bine, bine! — răspunse cu o voce trăgănată și ironică. Știam că nu are să mă mai cheme.

Ceilalți prieteni ai lui au pățit la fel. Unora le-a spus neted să-l lase în pace, căci e bolnav și vrea să fie singur, în cea mai desăvârșită liniște.

Il compăttimeam cu toții și-l credeam pornit pe calea celor cu sufletul ră-tăcit. Bietul Baldea!

Intr'o după amiază cu soare de primăvară, o ceată de ologi ne întorceam dela „Peștera hoților“, o groță săpată în stâncile de pe țârmul drept al Cernei. Veneam cu flori în chipie, veseli și înviorați de aerul încărcat de parfumul tineretii. Râzând și hăulind ne duceam spre restaurant să sărbătorim cea dintâi zi frumoasă din Mehadia.

Când eră să intrăm, am zărit pe o ban-

că din fața spitalului silueta căpitanului Baldea, pe care îl știam îngropat în singurătatea lui tristă. Aproape îl uitasem. Stă nemișcat, cu gulerul mantalei ridicat, cu fața întunecată și cu brațul răzimat de cârjă. Cu ochii tulburi, obosiți se uită pierdut la bisericuța catolică din capul aleii. Umbra statuei lui Hercule din piață îi ajungea până la picioare. În lumina aurie a soarelui ce scăpăta după crestele munților părea și el o statuie de marmoră neagră, cioplită în amintirea suferințelor omenesti din aceste vremuri ale potopului de sânge.

Ne-am apropiat de el cu sfială, ca de o umbră ieșită din altă lume. L-am salutat. Ne-a răspuns dând din cap, fără să-și întoarcă fața spre noi. Indrăznii să-l agrăiesc :

— Dumnezeiască zi, căpitane!

— Da, — răspunse blând.

— Măine, de-o fi tot așa, să vii și tu cu noi. Vom merge încet, cu popasuri, ca să nu te ostenești. E o minune pe vale'n sus. Azi am fost la „Peștera hoți-

lor", o interesantă mărturie rămasă din vremurile de sălbăticie ale strămoșilor noștri.

Căpitanul se uită cu niște ochi pătrunzători la mine, parcă ar fi vrut să-mi citească în suflet.

— Adică tu crezi că astăzi trăim vremuri mai puțin sălbatice? mă întrebă, cercetând ceata camarazilor cari îl încunjuraseră.

— Răsboaiele sunt o nenorocire, dacă vrei un blestem pe capul omenirii, — zisei vesel că-l făcui să vorbească. Ele nu se pot asemăna, însă, cu epoca de fiară a omului. Progresul nu se poate tăgădui; chiar și sălbăticia s'a mai civilizat.

S'amestecară și ceilalți camarazi în vorbă și se încinse o discuție asupra rostului social și cultural al răsboaielor.

Părerea că omul de astăzi e mai bun, mai om, a triumfat.

Căpitanul ascultă cu atenție și se înșenină la față. Scoase o țigare de foi și începù să se învâluie în rotogoale de fum, cari îi împrejmuiau capul în aureole

sure. Mai de mult aceste rotogoale erau semnul că-i în toane bune.

— Știți voi ce-i rășboiul? — ne întrepruse brusc. O nebunie; e semnul cel mai rășpicat al sălbăticiiei omenesti. E o apologie a crimei și a dușmăniei dintre oameni. In zadar îmi vorbiți voi de cultură și de civilizație. Acestea presupun iubirea și munca frătească. Dar nu ele călăuzesc vieța, ci ura. Ura atavică, bestială e legea care stăpânește omenirea. Indivizii speciei umane se sfășie și se mănâncă unii pe alți, cum nu o fac nici cele mai fioroase animale. Da, am rămas fiare. Cultura, civilizația, morala creștină n'au îmblânzit încă bestia din om. Ea doarme în ascunzișurile sufletului, așteptând, pândind să iasă la larg și să-și răsbune robia. In rășboiu rupe lanțurile, urlă însetată de sânge; flămânzită generații de arândul, se năpustește cu furie. nimiceste și ucide tot ce-i cade'n cale. Minciuna și fățarnicia culturei, a moralei sunt călcate în picioare; flamurile de pace sunt înmuiate în sânge de cadavre și sfășiate în

bucăți, apoi aruncate ca niște zdrențe netrebnice, iar crucile bisericilor sînt rupte de pe turnurile dărâmate, ca pe ele să se răstignească trupuri plăpânde de copii. Cu adevărat, din câte fiare a creat Dumnezeu în zilele lui de hărnicie, omul se poate mândri că e cel mai desăvârșit în sălbăticie.

Căpitanul rosti cuvintele sentențios, par'că le-ar fi cetit dintr'o evanghelie. L-am ascultat cu atențiune, strângînd cercul în jurul lui. Bănuiam că filozofia asta trebuie să-și aibă povestea ei, că nu putea fi născută decât dintr'o realitate înfiorătoare.

— Dacă vreți — continuă liniștit căpitanul, — am să vă spun o scenă de pe câmpul de luptă, pe care am văzut-o cu ochii și la care am luat parte. Mi-a venit în minte adinioară, uitându-mă la bisericuța asta din capul aleii. Ascultați-o și, pe urmă, vă dau voie să credeți ce-ți vrea despre rasa divină a omului.

Ne-am așezat pe bancă, fericiți că mân-

tuim un suflet, îndemnându-l să se spovedească.

*

Eram după cele dintâi înfrângeri suferite în Galiția. Intreg corpul al VII-lea din Banat se retrăgea spre Carpați dinaintea puhoiului rusc. Din regimentul nostru de-abia mai rămăsese jumătate. Ceilalți s'au dus, cari în Siberia, cari în raiul o-dihnei de veci, iar cei mulți au umplut cu nenorocirea lor spitalele. Acești din urmă, răniții, tăciunii scăpați din flăcările războiului, sunt cei mai de plâns. Cu câte o medalie pe piept rămân obiecte de curiozitate în muzeul societății. Lumea acum îi sărbătorește, după pace îi va desprețui cu milă.

Cu rămășițele regimentului apărăm retragerea corpului. Sarcină cumplit de grea, căci Rușii ne urmăreau ca o năpastă. Ziua ne luptam desnădăjduiți cu diavolii de cazaci, ne răream mereu, iar noaptea ne retrăgeam, întărindu-ne în noi poziții de apărare.

Hârțuelile s'au lungit o săptămână întreagă, căci Carpații erau departe și dușmanii nu voiau să ne slăbească, se țineau ca umbra de călcâele noastre. Bănățenii, căliți, din neam în neam, de mizeriile vieții, se țineau voinicește. Se luptau, fără să-i laud, ca niște smei. Nu i-a biruit decât oboseala. La urmă ajunseseră niște stafii, gonite de-un blestem prin întunericul nopții.

Imi aduc aminte de a șasea noapte de neodihnă. Vă mărturisesc că a fost un calvar greu. Luptele ne istoviseră de puteri, trupurile ni se încovoiaseră de povara suferinții, fețele murdare ni se lungiseră de groază și de oboseală, iar picioarele ne umblau singure, ca niște mașini purtate de ritmul marșului. Mergeam dormind în frunte, iar soldații, în coloane, după mine. Cât ținea tactul bocancilor, trip-trap, nu știu ce putere tainică ne mișcă închieturile. Ființa noastră plutea inconștientă, legănată par'că de niște valuri misterioase. Aveam viziuni ciudate, halucinații bizare, visam cu ochii

pe jumătate închiși; mi se părea că o corabie cu vâsle ne duceă pe o mare de păcură spre o insulă cu verdeață, cu arbori stufoși și scâldați în lumină. Prin sîta genelor zăream insula mîntuitoare; nădejdea odihnei mă făcea să lupt cu somnul și să ascult plescăitul cadentat al vâslelor. Acolo, pe țărmul ei, ne vom odihni liniștiți și neurmăriți de dușmani. Câte un soldat doborât de somn, cădea. Cei din urma lui se rostogoleau grămadă peste dînsul. Corabia se isbea de o stîncă nevăzută. Coloana se oprea brusc. Tre-săream și ne pomeneam. Viziunea dispărea. Simțeam prin trup fioruri calde, cari ne moleșau și ne tăiau genunchii. Ne lungeam pe marginea drumului. Unii adormeau și nu se mai trezeau. Cine putea ști dacă sunt vii sau morți? Plecam. Cum începea ritmul marșului, iar ațipeam. Corabia plutea din nou, vâslele sunau și insula se depărta în besna întunericului. Coloana se țără ca un convoiu de somnambuli.

In revărsatul zilei a șaptea am ajuns

în satul Naraiov. Am poposit în cimitirul bisericii. Cerul își deschidea genele de lumină, oglindindu-se în crucea de aur din vârful turnului. Soldații au căzut, care unde a nimerit, peste morminte și pe sub strașinile lăcașului dumnezeesc. Ceata prigonită de spectrul morții își găsisse în sfârșit un adăpost sub crucile de lemn putrede de odihnă.

Eu m'am trântit în tinda bisericii. Drept căpătâiu mi-am pus brațul drept al unei cruci îmbătrânite, cu lemnul catifelat de carii. Cimitirul răsună de respirații, de sforăeli și de gemete. Corul soldaților cântă imnul somnului. Toaca de fier din tindă vibră, clătinată de adierile vântului; se tânguiă încet, prelung, subțire. Dumnezeu se milostivise de noi; ne trimetea binecuvântarea sa prin glasul de îngeri al toacii. Ni se iertau toate păcatele săvârșite cu gândul și cu fapta în umila și nevinovata noastră vieată de robi ai datoriei.

Soarele stăluceă aprins deasupra turnului bisericii, când am primit ordin

să ocupăm colinele dela margina satului și să le apărăm, cu orice jertfe, timp de 48 de ore. Toaca ne mințise; Dumnezeu nu ne-avea grija.

Am trezit batalionul, pe care-l comandam de o săptămână. Soldații, căscând și frecându-se la ochi, s'au înșirat, tahui de cap, în coloane de marș. Patru inși nu s'au mai sculat. Au rămas morți acolo, unde-i apucase somnul. Doi cu fețele întoarse la pământ, întinși pe iarba uscată a mormintelor; al treilea cu capul răzimat de talpa bisericii și cu gura căscată le soare; iar al patrulea cu genuchii adunați la piept, îmbrățișând o cruce prăvălită. Ochii holbați, cu cearcane negre, și fața pământie arătau că, acest din urmă, fusese vânzolit și ucis de holera. I-am lăsat pe câteși patru în știrea Domnului și a sanitarilor, îndreptându-ne spre colinele dela marginea satului.

Satul Naraiov se întindea pe o vale întortochiată, cu înfundături și cu cotituri. Casele se înșirau pe vale și pe sub coaste. Gospodării sărace, păzite de bă-

trâni neputincioși, de copii goi, cari ne ieșeau, cete-cete, în cale, și de femei îngălbenite de foame și de spaimă. După a treia cotitură casele se răreau, drumul și valea ocoleau departe la dreapta, împinse de o muche lungăreață, pe care trebuia să o ocupăm. Am urcat-o, trecând prin lanuri de grâu și de porumb, și până la vecernie ne-am îngropat în tranșeele, săpate la repezeală pe muchea ei plină de mușuroaie și de tufe.

În fața noastră se zăreau undulațiile altor coline, la stânga o pădure de stejari, iar dincolo de drum, o coastă acoperită cu fâget ne închideă vederea. Poziția era greu de menținut și expusă atacurilor prin surprindere. O brigadă, cu contingente scăzute, ce putea face pentru apărarea ei?

Celelalte batalioane ale regimentului și-au întins frontul spre pădurea de stejari din stânga. Eu ajunsesem deci punct de sprijin în aripa dreaptă, stăpânind șoseaua și valea la distanțe mijlocii. Pentru observație și pentru o eventuală flancare, am ocupat, cu o companie, și coasta

acoperită cu fagi. Colinele din dosul nostru, cu gospodării răzlețe, au fost organizate de rezerve pentru a doua linie de rezistență a retragerii. Cu ajutorul ei puteam încerca, la nevoie, și ruperi a luptei și întoarceri ofensive. La toate trebuia să ne așteptăm și să ne gândim.

Când răsărea luna de după crestele de stejari, privindu-ne blând cu obrazul ei de mamă mângăietoare, erau terminate toate pregătirile de apărare. Imi dădeam seama că inamicul nu ne poate ocoli și că lupta de trăgănire va degenera în luptă corp la corp și va umplea șanțurile de pe colină cu cadavre. O presimțire rea nu m'a lăsat să închid ochii peste noapte.

De cătră ziuă, patrurile de husari ne-au vestit că dușmanul e prin apropiere. Intr'un cătun, de pe-o măgură din față, au fost văzuți cercetașii cazacilor. Soldații au veghiat și ei, pândind primejdia și numărându-și clipele vieții, al cărei fir putea să se curme dintr'un ceas în altul.

Am așteptat noaptea întreagă. Cunoaș-

teți chinurile așteptării, în șanțuri, pe întunec ; le-ai trăit desigur și voi. Știi că dușmanul vine, trebuie să vină, îl aștepti, dar nu ți-ar părea rău să întârzie, să se abată în altă parte, să nu se arate, să te lase în pace. Ghicești ce face, îi urmărești mișcările, socotești unde a putut ajunge, îl numeri și te întrebi : Când va începe atacul ? Il vom respinge sau ne va trece prin baionete ? Ce se va alege de tine ? Oare vei scăpa teafar, vei fi rănit, vei muri sau te vor duce în Siberia ? Cum va fi pe acolo ? Gândul îți sboară acasă la ai tăi, la durerea lor, cari te așteaptă, torturați de aceeaș nesigurantă. Vii, nu vii ? Vieța ți se cinematografiază grăbită prin suflet. Amintirea ți-o proiectează icoană după icoană, cu o iuțeală vertiginoasă. Te oprești, în trecut, la răspântiile mari, la zilele frumoase ; oftezi și regreti că au trecut, că nu te vei mai putea gândi la ele. Ce vor zice prietenii, cunoscuți, când vor afla că ai murit ? Stai de vorbă cu toți, îți îmbrățișezi amicii și întinzi mâna de împă-

care dușmanilor. Iar te întorci la inimic. Străbați întunericul, ascuți, cercetezi, pândești. Oare pe unde ne va ataca? Faci planuri de apărare, îți întocmești arma și aștepti... Oboseala îți înclină fruntea pe creasta șanțului. Aștepti o clipă cu patul puștii în brațe... visezi că ești acasă și, la gura sobii, istorisești pățaniile din războiu. Toți te ascultă și se miră că te-ai întors, că trăești. Un foșnet de tufă te trezește... te încrunți, strângi arma în mână și pipăi cartușele... și iar încep să se înșire amintirile și iar colinzi cărările dintre viață și moarte.

Așteptarea, în tranșee, e spovedania și pocăința războinicului.

Când razele soarelui se iviră printre frunzele arămii ale pădurii de pe colinele din față, s'auziră troznituri de arme și un roi de gloanțe trecu sbârnăind pe deasupra noastră. Soldații au tresărit, smâncindu-și capetele în șanțuri și cu ochii somnoroși s'au chiorât prin ferestruțele de pământ. Nu se vedea nimic.

Ca să opăcim pe dușman, am deschis

focul pe nimerite, trăgând în muchile și coastele șirului de muncel și de văi, în cari bănuiam că s'a ascuns. O baterie dela spate ne veni într'ajutor, bătând poalele pădurilor cu șrapnele și rupând drumul cu obuze. Rușii ne răspundeau cu spor și tot mai violent.

Pe la prânz se porni o furtună năpraznică. Rușii ne potopiră cu obuze, prefăcându-ne pozițiile în guri de vulcani, din cari izbucneau coloane înalte de pământ, întunecându-ne soarele cu lava lor de bulgări, de țărână și de praf. Soldații s'au tras în fundul șanțurilor, așteptând să fie svârliți în slava ceriului. Din linia noastră, ici și colo, abia mai răspundeă câte o armă, pufnind îngrozită.

Nu știu, dacă ați încercat să vă coborâți în suflet și să-i urmăriți svârcolirile în astfel de momente. Ați băgat de seamă cum se reduce omul la instinctele lui de vieață și cât de jos se coboară? După fiecare explozie se pipăe, tremură desnădăjduit și se simte neputincios, un pumn de lut în craterele ghiulelelor.

Impotriva obuzelor nu poți lupta, fiindcă nu te poți apăra. Indemnurile de vitejie încetează în fața lor, căci nu le poți opri să te omoare. Te ghemuești în șanț și ai vrea să te vâri cât mai adânc, să te faci cât mai mic, un biet fir de nisip pe care să-l iee vântul și să-l poarte departe de locul de primejdie. Spargerile ghiulelelor te toropesc, te buimăcesc, te amețesc.. Funcțiunile intelectuale dispar, trezvia conștiinței se întunecă; devii un animal învins, lăș și umilit. Te scâncești, cerșând scăpare dela... dela... Cine te poate mântui? Norocul, întâmplarea... Numeri clipele clipelor, cari ți se par vecinicii nesfârșite...

Prăpădul a ținut ceasuri întregi, cari ni s'au părut ani. Artileria rusească a început să-și rărească focul și deodată a încetat brusc. Ne-am trezit din uluială și, câți mai trăiam, am răsuflet fericiți. Două dintre tunurile noastre mai buburiau ostenite dela spate, încând în hu-etul lor gemetele și vaietele răniților.

Un fior de groază trecu prin tranșee.

Din stânga s'auziau tropote și răcnete neobișnuite. . Cazacii!.. străbătù, ca un fulger, din gură în gură. O negură de cai și o pădure de lănci apărură... Veniau ca mânați de vânt, împrăștiați, în disordine, șarjându-ne din flanc. Soldații se răsuciră și traseră... alții au luat-o la fugă... Câțiva cai s'au lungit, căzând cu botul în pământ... în urma lor au răsărit alții... o mitralieră îi lovì cu un biciu de gloanțe... un șir întreg de cai se prăbuși, aruncând prin aier călăreții și îngropându-i sub ei. Zării un cazac strivit sub cal cu lancea îndreptată spre ceriu și pe altul înțepându-se în ea și rostogolindu-se într'o groapă săpată de un obuz.. Pe ai noștri, cari ieșiseră din șanțuri, cazacii îi măturau, îi secerau, doborându-i din tugă. Am așteptat șarja după o traversă... am tras în grămadă... pe unul l-am prăvălit în șanț, când erà să mă străpungă...

Cazacii au străbătut coama colinei ca o volbură, au cotit spre șosea și au dispărut... Ca din pământ a ieșit în urma lor infanteria rusească, venind, în pas a-

lergător, spre noi... Baionetele străluciau, s'apropiau amenințătoare...

Rezerva ne-a sărit în ajutor... am luat o armă și am tras.. după mine se porniră altele... o mitralieră sporovăi și ea, fricoasă, cu întreruperi... Rezerva mai avea câțiva pași până s'ajungă la noi... rușii începură s'arunce cu bombe de mână, cari plesneau scurt, rupându-ne rândurile... Uraa!... Uraa!... a început lupta corp la corp, cu arma albă... Linile de vrăjmași s'au ciocnit, s'au încăierat... S'a pornit un măcel înfiorător, de fiare sălbatice... Fete îngrozite, ochi holbați de furie și brațe ce loveau, ucideau, cu baioneta, cu patul puștii, cu pumnii și cu picioarele. Am ieșit din șanț cu sabia scoasă, am crăpat capul unuia, care căzî la picioarele mele și-mi stropî noroiul de pe ghete cu creeri și cu sânge.. În aceeaș clipă simții un junghiu rece prin brațul drept și oțelul unei baionete îmi lucrî pe subsuoară... m'am întors și cu un glonț de revolver am trântit pe al doilea... O arsură îmi amortî soldul și pe pulpă zării

picuri de sânge... o izbitură în piept m'a răsturnat în șanț... Am căzut pe spate în nesimțire...

Când mi-am venit în fire, m'am văzut în biserica din sat. Brațul îmi erà ușor străpuns de baionetă, iar șoldul drept împușcat. În piept primisem numai un strat de pușcă. Gura îmi erà uscată de sete, și o piatră îmi ardea și îmi apăsa plămâni. Respiram greu și se învârtea biserica cu mine. Ordonanța mi a întins o ploscă cu vin. Inghițiturile gâlgăiră cu răstimpuri. Am golit plosca întreagă și am răsuflet din adânc. Vinul mă încălzea, mă înviora. Simțiam că trăesc și mulțumii lui Dumnezeu că am scăpat cu viață din vârtejul luptei înfricoșate.

Mi-am aprins o țigare și m'am uitat împrejur. Eram lângă strană, întins pe paie. Ochii mi se îndreptară în sus, spre cupolă. Isus Pantocratorul, cu fața lui blândă, înseninată de dragoste, încunjurat de cetele de sfinți, binecuvânta. Biserica gemea de răniți. În fața mea zării

o uniformă rusească și o căciulă mițoasă. Mă ridicai într'o rână și văzui că-i un ofițer de cazaci, care dormea.

Ordonanța îmi povesti că ai noștri au reușit să respingă atacul rușilor și că au fost pierderi mari din amândouă părțile. Pe întinsul colinei zac mormane de morți, iar șanțurile s'au umplut de cadavre încăierate.

— Am văzut, domnule căpitan, — zise îngrozit ordonanța — pe doi inși morți în fundul șanțului, unul peste altul, strângându-se University Library Cluj déjà beregată.

— Dar tu cum ai scăpat? — îl întrebai.

— Ca prin minune. La lupta cu baioneta ai căzut peste mine și or fi crezut că sunt mort. Vorba e că nici nu m'am mișcat.

Răniții soseau mereu. Doctorii, instalați în casa parochială de alături, nu mai dovedeau să-i bandajeze și n'aveau cu ce să-i transporte. Fericiti cei cu răni mai ușoare, cari se puteau târi singuri spre ambulanță. Lăcașul dumnezeesc încăpător, care ne ocrotise în ajun și în turnul căruia acum fâlfâia steagul alb cu

crucea roșie de sânge, s'a umplut de schilavi. Rușii de o parte și austriecii de alta, despărțiți de o cărare îngustă prin mijloc. Dușmanii de afară, de pe câmpul de luptă nu voiau să se împace, să-și întindă mâna de frăție nici în fața altarului. Suferința și nenorocirea nu-i îmblânzise. Se văietau, gemeau înăbușit, uitându-se cu ură unii la alții. Fiecare căută cu priviri încruntate pe cel care îl lovise. Mântuitorul din creștetul cupolei, care s'a jertfit pentru răscumpărarea păcatelor și care a fost răstignit pentru propovăduirea iubirii între oameni, în zadar îi binecuvântă și le spune: Pace vouă!...

Se înseră. Lumina amurgului se strecură în fășii de purpură, prin geamurile mohorâte ale bisericii. Un mănunchiu de raze străluci pe fețele apostolilor încremeniți în cadrele iconostasului. În biserică se făcu o tăcere sinistră. Răniții își întoarseră capetele spre altar, cuprinși de evlavie. În sufletul lor sălbătăcit

de lupte nu se stinsese puterea credinței. Se mai puteau încă înălța până la mângâierea binefăcătoare ce o ascund tainele rugăciunilor. Fețele lor se înseminară și luară o expresie de pocăință. Aveam impresia că toți se închină, rostesc, în gând: iartă, doamne, greșelile noastre, precum iertăm și noi greșiților noștri...

Am dat ordin ordonantei să aprindă lumânările. A aprins întâiu pe cele din fața altarului, apoi candelabru din mijloc. Mucurile uscate sfârâiau, flacările ardeau mici, sfioase, par'că le eră rușine să lumineze o ceată de fiare schilăvite. Văzui pe răniți, făcându-și cruci largi și dând, smeriți din cap. Un murmur de robi umiliți se înălță cucernic în tăcerea sfântului lăcaș. Numele lui Dumnezeu s'auziă, rostindu-se apăsător, în toate limbile: Doamne... Gott... Bog... Isten... închegându-se într'o singură închinare. Lumânările pâlpăiră, își măriră flacările și umplură biserica de lumină. Sfinții de pe pereți își arătară aureolele de aur din

întunec și se uitară mirați la creștinii întinși pe jos. Cristos clipea blând și mulțumit, ascultând rugăciunile dușmanilor. Cu dreapta îi blogoslovea și-i îndemna neconținut: Pace vouă!.. Pace vouă!...

Închinarea turmei de credincioși a fost întreruptă de un vuiet, care venia dinspre colinele dela margina satului. Răniții au tresărit; tăcură și ascultară nedumeriți. S'auziau tunurile bubuind și armele pârâind desperate. Furtuna luptei se pornise din nou. Ochii dușmanilor se încruntară. Ura le încolți iar sufletele și începură să se străpungă din priviri și să se rânjească unii la alții.

Sosi vestea că rușii ne-au ocupat pozițiile și că ai noștri bat în retragere. Biserica se cutremură de groază. Unii încercară să se ridice, dar căzură nepuțințioși, svârcolindu-se pe așternuturile de paie.

Un cazac se ridică, sprijinit pe palmă, și începù să înjure. Ceilalți ruși se luară după el și insultele curgeau potop. Rușii

ocăreau și amenințau cu brațele pe ai noștri.

Flacările lumânărilor fâlfâiră speriete. Crucifixul de argint de pe un tetrapod strălucl, arătând pe Cristos răstignit, învins de suferințe.

Răniții iar pomeneau numele lui Dumnezeu. Credincioșii de adinioară îl amestecau în sudalmele lor triviale, prefăcând casa Domnului în cârciumă. Ai noștri răbdau ura și batjocora potrivnicilor. Numai câteun glas timid le răspunde: „Tăceți, porcilor!”

De afară nu se mai auziă furtuna luptei. Incetase.

Intră o patrulă sanitară, aducând pe targă un ofițer greu rănit. În biserică se făcu o tăcere de mormânt. Privirile se îndreptară cercetătoare spre noii sosiți. Bocancii soldaților, sub greutatea țargei, izbeau pripit și apăsat lespezile de piatră. Tropotul lor răsună și huiă în ecouri prin ungherele tăcute, fluturând pânzele de paianjeni. Soldații se opriră în mijlo-

cul bisericii, lăsară targa jos și se uitară împrejur, căutând un loc ofițerului. Nu eră nicăiri. Unul deschise ușile altarului, făcù un așternut din niște odăjdii zdrențuite, găsite într'un cuiu, și asezară pe rănit în fața pistolului. Sanitarul din urmă se descoperi și își făcù cruce, iar celălalt se chiorî în potir, îl duse la gură, trase o dușcă și își sterse buzele cu mâneca tunicii.

Când au ieșit i-am întrebat cea fost pe afară ?

— Ce să fie, un nou atac rusesc, pe care l-am respins, îmi răspunse cel ce băuse sfânta cuminecătură din potir.

Nu și-a isprăvit bine vorba lui nemțească, în jargon ovreesc, când văzui pe nemți și pe unguri din rândul nostru, mișcându-se furioși, înjurând, scuișându-și și amenințând pe ruși. Aceștia pricepură instinctiv că au fost bătuți tovarășii lor și bolborosind indignați își ascunseră capetele în culcușurile de paie.

Un ungar de lângă mine, coborând pe Dumnezeul lui din cer, își apucă plosca

goală și o trânti în cazacul, care înjurase adinioară mai tare. Plosca s'a isbit într'o icoană a sfântului Nicolae de pe perete, i-a sfărâmat geamul de sticlă și a doborât-o în capul bandajat al unui rus de lângă cazac. Rusul țipă și se văietă cumplit. Cazacul se încruntă urât spre ungur, potolind și mângâindu-și camaradul levit.

Sanitarii se uitau prostiți și nu înțelegeau cearta răniților. Ovrejul ridică icoana și dădù un picior ungurului:

— Ce, nu v'ați săturat de bătaie?! Fire-ați voi ai dracului, să fiți, ticăloșilor!

Ura de rasă nu mi s'a părut niciodată așa de îndârjită, așa de sălbatică. Fiind martor la aceste scene, mă gândeam că pacea propovăduită de creștinism și de sufletele visătoare e o utopie, o imposibilitate. Popoarele, deși amestecate și născute din plămădeala diferitelor neamuri, rămân ființe deosebite, distincte ca fire și caracter. Mediul în care au crescut, tradițiile, obiceiurile, limba sapă între ele o prăpastie, care niciodată nu va putea fi desfiițată.

Legea de conservare și cea de diferențiere le va îndemna să se urască și să se dușmănească până la moarte.

Eră aproape de miezul nopții. Așteptam să fiu pornit spre spital. Doctorii ne vestiseră că sosește o coloană de căruțe, care ne va transporta pe toți. De pe colină nu ne mai soseă nici o știre. Noaptea liniști pe potrivnici.

Răniții adormiseră. Numai cei chinuți de dureri gemeau încet, tulburând tăcerea din biserică. M'a furat și pe mine somnul. Moțaiam și colindam, în vis, pe acasă. Mă vedeam în satul meu de sub Retezat. Par'că eram la o înmormântare. Tata, preotul bătrân cu pletele cărunte și cu barba albă, îmbrăcat în odăjdii cernite, cu crucea de argint în spate, slujea prohodul morților, rostind rar și cu ochii plini de lacrimi rugăciunile... Corul băeților din școală, cu glasul lor de îngeri, cântă : „Deșertăciune sunt toate“... Tata mă îngropă pe mine...

Ne-am trezit în bubuituri de tun. Ex-

ploziile sunau aproape. Ghiulele nimereau în jurul bisericii...

Turnul fu rupt de un obuz. Biserica se clătină ca de cutremur și auzirăm năruindu-se pietre la ușa intrării. Căzură și clopotele, tânguindu-se jalnic. Peretele de sub clopotniță crăpă și o undă de vânt pătrunse prin spărtură stingând lumânările cadelabrului și culcând flăcările celor din fața altarului. Pe-afară s'auzeă un vuiet de arme și glasuri strigând: „Vin rușii!”

Cazacul se ridică în picioare și își dete căciula pe ceafă. Eră un uriaș cu spete late și cu fața păroasă, fioroasă. După el începură să se miște și ceilalți ruși, turbați de mânie...

Cu ajutorul ordonanței m'am ridicat și m'am îndreptat spre ieșirea bisericii, ținând revolverul în mâna sănătoasă. Ai noștri făcură eforturi și, târându-se în brânci, încercau să scape... să iasă din biserică...

Cazacul s'apropie, schiopătând de crucifix, îl sărută cu smerenie și, cu o îndemânare de țircovnic, scoase lumânarea

dintr'un sfeșnic de alături, îl apucă de lângă talpă, îl învârti pe deasupra capului și-l izbi în cel care aruncase cu plosca. Cuiul sfeșnicului nimeri într'un ochiu pe ungur, care răcnî de se sguduî biserica. Trăsese în cazac. Căzù grămadă peste ofițerul lui de lângă strană... Se făcù o învăl-mășală cumplită, nebună... Răniții s'au încăierat... se strângeau de gât, se loveau cu picioarele, se mușcau cu dinții și își rupeau bandajele... Ajunsei la ușe... Biserica urlă, se prefăcuse într'un iad al sălbăticiiei omenești.

Rușii veneau, iar trupele noastre fugeau în disordine, urmărite de proiectilele și de gloanțele dușmanilor. Nu mai simțiam nici o durere. Răzimat de umărul ordonantei, călcam repede. Mă alungă moartea dela spate.

Un uruit îmi întoarse capul... Obuzele au dărâmat și au aprins biserica... Ardeă și se năruia peste cei ce o pângăriseră cu urletul și cu lupta lor de fiare sălbatice.

Răniții din biserica satului Naraiov, așa, mușcându-se și ucigându-se unii pe

alții, au fost îngropați sub ruinele zidurilor și arși de vii în focul altarului și al icoanelor sfinte...

Iată o ispravă, săvârșită de cei creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Să vă gândiți la ea, cercetându-vă sufletul și nu cred că veți mai vorbi cu atâta ușurință despre achizițiile morale dobândite de bestia, numită om.

Căpitanul Baldea ne întinse mâna și ne despărțirăm...

CUPRINSUL

	<u>PAG.</u>
NOTA	3
HORA OBUZELOR	5
SORA DE CARITATE	27
VEDETA	53
CASTELUL	71
RĂSBUNAREA LAȘULUI	83
PAIELE	113
LUPTA RĂNIȚILOR	123

